

ΕΛΙΑΜΕΠ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
& ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ELIAMEP
HELLENIC FOUNDATION
FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

**Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας
Στον 21^ο αιώνα**

Θάνος Ντόκος (επιμ.)

Copyright © 2007

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

ISBN: 978-960-8356-17-7

**Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας
στον 21^ο αιώνα
Θάνος Ντόκος (επιμ.)**

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
(ΕΛΙΑΜΕΠ)**

Λεωφ. Βασ. Σοφίας 49

106 76 Αθήνα

Τηλ: +30 210 7257110 Fax: +30 210 7257114

e-mail: eliamep@eliamep.gr url: <http://www.eliamep.gr>

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας στον 21^ο Αιώνα

Εισαγωγή

Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη εικόνα των προκλήσεων για την ελληνική εθνική ασφάλεια στον 21^ο αιώνα. Η μελέτη αποπειράται να περιγράψει το περιφερειακό περιβάλλον ασφαλείας, τον αμυντικό σχεδιασμό της χώρας, τα προβλήματα και τις δυνατότητες της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, τις προγραμματισμένες προμήθειες οπλικών συστημάτων και τις μελλοντικές ανάγκες, το ρόλο της χώρας στην Ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας, τις ασύμμετρες απειλές και προκλήσεις και τις επιλογές πολιτικής για την Ελλάδα. Ελπίδα και φιλοδοξία μας είναι να συνεισφέρουμε με τρόπο υπεύθυνο και τεκμηριωμένο στη σχετική συζήτηση που διεξάγεται στη χώρα μας.

Η ανάλυση των τάσεων, η αξιολόγηση των απειλών, οι προβλέψεις και οι προτάσεις πολιτικής που διατυπώνονται έχουν μεσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα, καλύπτοντας την επόμενη δεκαετία (χωρίς βεβαίως να ξεχνάμε ότι δέκα χρόνια στο εξαιρετικά ρευστό διεθνές περιβάλλον αποτελούν ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα στη διάρκεια του οποίου πολλές από τις προβλέψεις, εκτιμήσεις και προτάσεις πολιτικής αυτής της μελέτης είναι αρκετά πιθανό να ξεπεραστούν από τα γεγονότα).

Το παρόν κείμενο αποτελεί τη σύνοψη μιας μεγαλύτερης μελέτης, η οποία θα δημοσιευθεί μελλοντικά από το Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ). Στη μελέτη συνέβαλλαν σημαντικά οι: Παύλος Αποστολίδης, Πρέσβης ε.τ., πρώην Διοικητής της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (θέματα ΕΥΠ), Ευάγγελος Γεωργούσης, Αντιπύραρχος (Ι), ε.α. (θέματα Πολεμικής Αεροπορίας), Σπυρίδων Δροσουλάκης, Υποναύαρχος ΠΝ, ε.α. (θέματα Πολεμικού Ναυτικού), Δρ. Ανδρέας Κιντής, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΛΙΑΜΕΠ (θέματα Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφαλείας), Χρήστος Κόλλιας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (θέματα αμυντικών δαπανών και αμυντικής βιομηχανίας), Απόστολος Ραφαηλίδης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμ. Επιχειρηματικού Σχεδιασμού & Πληροφοριακών Συστημάτων, ΤΕΙ Πάτρας (θέματα αμυντικής βιομηχανίας), Νικόλαος Τόσκας, Υποστράτηγος ε.α. (θέματα Στρατού Ξηράς) και Σωτήριος Ι. Τσενές, Αντιστράτηγος ε.α. Ελληνικής Αστυνομίας, Επίτιμου Διευθυντού Διεύθυνσης Ασφάλειας Ολυμπιακών Αγώνων (θέματα ασύμμετρων απειλών). Επίσης, σημαντική ήταν η συμβολή του Αλέξανδρου Στρατή στη μετάφραση της μελέτης από τα αγγλικά στα ελληνικά. Το ΕΛΙΑΜΕΠ έχει την ευθύνη για τη σύνοψη και το ανά χείρας κείμενο πολιτικής το οποίο επιμελήθηκε ο Δρ. Θάνος Ντόκος, Γενικός Διευθυντής του Ιδρύματος.

Η μελέτη βασίστηκε στις ακόλουθες υποθέσεις εργασίας:

1. Το περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον θα παραμείνει ρευστό και ασταθές. Θα υπάρξει συνεχιζόμενη ανησυχία για τη διεθνή τρομοκρατία,

το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, την παράνομη μετανάστευση και τα αποτυχημένα/δυσλειτουργικά κράτη. Εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης της και της οικονομικής ευμάρειας που απολαμβάνει, η Ελλάδα αναμένεται να επηρεαστεί από αυτά τα προβλήματα.

2. Η Ευρωπαϊκή και η Ατλαντική διάσταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έχουν βαρύνουσα σημασία. Η βαθύτερη ενσωμάτωση της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό οικονομικό και πολιτικό οικοδόμημα και στην εξελισσόμενη πολιτική ασφάλειας της ΕΕ αποτελεί μια σταθερή προτεραιότητα. Ταυτόχρονα, θα παραμείνει σημαντικό για την Αθήνα να διατηρήσει καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ, δηλαδή τον κυριότερο στρατηγικό παίκτη στην ανατολική Μεσόγειο. Ο προσανατολισμός της χώρας θα συνεχίσει να είναι Ευρω-Ατλαντικός, με μια σχετικά αργή αλλά σταθερή μετατόπιση προς τον Ευρωπαϊκό πυλώνα.
3. Δεν αναμένονται δραματικές αλλαγές στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις, αν και δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο κατάρρευσης της ενταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας στην ΕΕ, που εκτιμάται ότι θα επηρέαζε αρνητικά και τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις. Η πλήρης επίλυση των ελληνο-τουρκικών προβλημάτων μέσω διαπραγματεύσεων δεν θεωρείται ως η πιο πιθανή εξέλιξη στο άμεσο μέλλον ή έστω μεσοπρόθεσμα. Η επιστροφή σε μια σχέση υψηλής έντασης, όπως στη δεκαετία του 1990, επίσης δεν θεωρείται ιδιαίτερα πιθανή, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποκλειστεί.
4. Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις για το άμεσο μέλλον θα έχουν μια πρωτεύουσα και μια δευτερεύουσα αποστολή. Η πρωτεύουσα αποστολή θα είναι η αποτροπή εξωτερικών απειλών και προκλήσεων ενάντια στην εδαφική ακεραιότητα και τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα. Η δευτερεύουσα αποστολή θα είναι η συμμετοχή σε Ευρωπαϊκές ή Νατοϊκές πολυεθνικές δυνάμεις και σε διεθνείς ειρηνευτικές και σταθεροποιητικές αποστολές, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και την επιχειρησιακή διοίκηση της ΕΕ ή του ΝΑΤΟ. Μια ακόμη αποστολή, συμπληρωματική της δευτερεύουσας, θα είναι η παροχή βοήθειας, όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο, στις Ελληνικές Δυνάμεις Ασφαλείας στην προσπάθεια αντιμετώπισης διαφόρων ασύμμετρων απειλών.
5. Εκτός αν υπάρξουν έκτακτες εξελίξεις, για το άμεσο μέλλον δεν προβλέπεται κάποια αύξηση των ελληνικών αμυντικών δαπανών. Αντιθέτως, εκτιμάται ότι μάλλον θα συνεχιστεί η τάση μείωσης των εν λόγω δαπανών στο μέλλον. Ταυτόχρονα, τα δημογραφικά δεδομένα για την χώρα μας δύσκολα θα βελτιωθούν, έχοντας ως αποτέλεσμα έναν μικρότερο και γηρασμένο πληθυσμό με προφανείς αρνητικές συνέπειες για τις Ένοπλες Δυνάμεις. Η μετανάστευση έχει χρησιμεύσει σε ένα βαθμό ως «δημογραφική ενίσχυση», τουλάχιστον στο οικονομικό πεδίο, αλλά πολύ περιορισμένη συμβολή μπορεί να έχει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων επάνδρωσης των Ενόπλων Δυνάμεων.

6. Δεν αναμένονται θεαματικές βελτιώσεις αναφορικά με τις τεχνολογικές δυνατότητες και τις οικονομικές επιδόσεις της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας. Επομένως, για την κάλυψη των αμυντικών της αναγκών η χώρα θα συνεχίσει να βασίζεται στην προμήθεια υλικού από τους Ευρωπαίους εταίρους της και τις ΗΠΑ, με την Ρωσία και το Ισραήλ να αποτελούν πιθανούς συμπληρωματικούς προμηθευτές.

Η μελέτη χωρίζεται στις ακόλουθες ενότητες:

- (α) Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας
- (β) Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις:
- (γ) Αμυντικές Δαπάνες και Αμυντική Βιομηχανία
- (δ) Η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Ασφάλειας (ΚΕΠΑΑ & ΝΑΤΟ)
- (ε) Ασύμμετρες Απειλές και Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
- (στ) Κύρια Συμπεράσματα και Προτάσεις

A. Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας

Παρότι είναι μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, η Ελλάδα βρίσκεται γεωγραφικά τοποθετημένη σε μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από έντονη ρευστότητα και αστάθεια. Επομένως, προκειμένου να διαφυλάξει την ασφάλεια της, η αποτελεσματικότερη επιλογή για μια χώρα *status quo* όπως η Ελλάδα, είναι η διεύρυνση και εμπάθυνση των δεσμών με τους Ευρωπαίους και Νατοϊκούς εταίρους, σε μια περίοδο εξωτερικής και εσωτερικής αναδιάρθρωσης των εν λόγω οργανισμών. Η πρόκληση, λοιπόν, είναι η διαμόρφωση μιας πολιτικής που θα προωθεί αφενός τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα και αφετέρου θα είναι συμβατή με τις πολιτικές της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι σχέσεις με την Τουρκία συνεχίζουν να κυριαρχούν στην ατζέντα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η Αθήνα δεν έχει καμία επιθυμία να συνεχίσει να συνορεύει με μια πολιτικά απομονωμένη και άρα «ανεξέλεγκτη» Τουρκία. Η σύνδεση της Τουρκίας με τη Δύση αποτελεί, μαζί με την συνεχιζόμενη διαδικασία πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού εκσυγχρονισμού της γειτονικής χώρας, είναι συμφέρουσα για την Ελλάδα. Ανεξάρτητα από τις τρέχουσες εξελίξεις, εκτιμάται ότι οι σχέσεις με την Τουρκία θα παραμείνουν κορυφαία προτεραιότητα και πηγή ανησυχίας για την ελληνική εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της χώρας για τα αμέσως επόμενα χρόνια. Θα πρέπει, παράλληλα, να σημειωθεί ότι η «αυτοπεποίθηση» της Ελλάδας αυξάνει σταθερά ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της στην ΕΕ και της γενικότερης πολιτικο-οικονομικής της εξέλιξης και η χώρα απομακρύνεται σταδιακά από τη μονοδιάστατη «Τουρκοκεντρική» εξωτερική πολιτική των περασμένων δεκαετιών, εφαρμόζοντας μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική.

Για την αποτροπή απειλών εναντίον της ασφάλειας της η Ελλάδα βασίζεται σε εσωτερική (ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις) και εξωτερική εξισορρόπηση (συμμετοχή σε Ευρωπαϊκούς πολιτικούς οργανισμούς και οργανισμούς ασφαλείας [ΝΑΤΟ, ΕΕ] και υπογραφή και συμμόρφωση με όλες τις πολυμερείς συμφωνίες ελέγχου εξοπλισμών).¹ Για την αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής, από τα μέσα/τέλη της δεκαετίας του 1960, η Ελλάδα έδωσε μεγαλύτερη βαρύτητα στην “εσωτερική εξισορρόπηση” (μέσω της ισχυροποίησης των Ενόπλων Δυνάμεων) και λιγότερη στη συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ και στη διμερή της σχέση με τις ΗΠΑ (κυρίως λόγω της τουρκικής συμμετοχής στο ΝΑΤΟ και της “ειδικής” σχέσης της Τουρκίας με τις ΗΠΑ). Ωστόσο, συνέχισε να στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στο διεθνές δίκαιο και το μεσολαβητικό ρόλο του ΟΗΕ. Ανησυχίες περί ανεπάρκειας της πολιτικής αυτής, οδήγησαν την Ελλάδα στη διαμόρφωση μιας “μικτής” στρατηγικής, που

¹ Η Ελλάδα είναι μέλος των κυριότερων διεθνών οργανισμών: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Ευρωπαϊκή Ένωση, ΝΑΤΟ, Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), Συμβούλιο της Ευρώπης, Οργανισμός Παρευξινίας Συνεργασίας, κλπ. Επιπλέον, έχει υπογράψει και επικυρώσει ουσιαστικά όλες τις διεθνείς συνθήκες για τον αποπλισμό και τον έλεγχο των εξοπλισμών (Συνθήκη Ανταρκτικής, Μερική Απαγόρευση Πυρηνικών Δοκιμών (LTBT), Συνθήκη Εξωτερικού Διαστήματος, Μη-Διασποράς Πυρηνικών Όπλων, Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα, Σύμβαση για τα Απάνθρωπα Όπλα, Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα, Συνθήκη CFE για τα Συμβατικά Όπλα στην Ευρώπη, Συνθήκη για την Απαγόρευση των Ναρκών κατά Προσωπικού, κλπ.) και συμμετέχει σε όλα τα διεθνή καθεστώτα ελέγχου εξαγωγών (Wassenaar Arrangement, Zangger Committee, "London Club", MTCR, Australia Group).

περιλαμβάνει ενίσχυση των Ε.Δ., διπλωματικούς ελιγμούς και χρησιμοποίηση του "ευρωπαϊκού χαρτιού" για την εξισορρόπηση της Τουρκίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Παρά τις επιφυλάξεις που είχε σχετικά με το ΝΑΤΟ στο παρελθόν, η Ελλάδα σήμερα συμμετέχει ενεργά στη Συμμαχία, θεωρώντας ότι το ΝΑΤΟ μπορεί να ενισχύσει την ελληνική ασφάλεια, όχι στο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών διαφορών, όσο στην ευρύτερη βαλκανική και μεσογειακή αστάθεια και στις «ασύμμετρες απειλές». Ιδιαίτερη έμφαση δίδει η Ελλάδα -και πολλές ελπίδες έχει στηρίξει- στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ, και συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης (γνωστή -εσφαλμένως- στη χώρα μας και ως «Ευρωστρατός»). Ωστόσο, η κρίση σχετικά με την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ κατέδειξε με δραματικό τρόπο ότι η Ευρώπη έχει να διανύσει πολύ δρόμο και να ξεπεράσει σημαντικά εμπόδια μέχρι να καταφέρει να διαμορφώσει μια κοινή πολιτική σε θέματα ασφάλειας και άμυνας και να αποκτήσει μια υπολογίσιμη στρατιωτική ικανότητα.

B. Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις

(α) Διακλαδικές δυνατότητες

Η γεωγραφική διαμόρφωση της Ελλάδας, σε συνδυασμό με τις απειλές και τους κινδύνους, επιβάλλουν την ευρύτερη δυνατή διακλαδική συνεργασία. Δυστυχώς, η συνεργασία μεταξύ των τριών Κλάδων δεν έχει φτάσει ακόμα στο επιθυμητό επίπεδο. Τα προβλήματα περιλαμβάνουν την έλλειψη εμπειρίας στη διακλαδική συνεργασία, την περιορισμένη διάθεση των Κλάδων για συνεργασία, τις σχετικά περιορισμένες δυνατότητες των συστημάτων επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών, αλλά και αδυναμίες στη σχεδιαστική διαδικασία και την ικανότητα λήψης αποφάσεων. Τα μέτρα που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν ώστε να επιτευχθεί μια πολύ πιο στενή συνεργασία ανάμεσα στους Κλάδους και επομένως να ενισχυθεί η συνολική τους ικανότητα σε συνθήκες ειρήνης, κρίσεως ή πολέμου περιλαμβάνουν τα εξής:

- Δημιουργία ενός Κοινού Διακλαδικού Στρατηγείου, υπό την αιγίδα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ), στα πρότυπα του Βρετανικού μοντέλου (Permanent Joint Headquarters – Μόνιμο Διακλαδικό Επιτελείο). Οι Κλάδοι θα είναι υπεύθυνοι για θέματα Προσωπικού, Διοικητικής Μέριμνας και Υποστήριξης και Εκπαίδευσης, με το ΓΕΕΘΑ να φέρει την ευθύνη διεξαγωγής των επιχειρήσεων.

- Ενίσχυση του ρόλου και βελτίωση της εκπαίδευσης των Δυνάμεων Ταχείας Αντίδρασης, υπό την αιγίδα του ΓΕΕΘΑ. Αυτές οι δυνάμεις θα πρέπει να έχουν πλήρη βαθμό επάνδρωσης, υψηλή ετοιμότητα, κατάλληλο εξοπλισμό και αποτελεσματικά επιχειρησιακά σχέδια.

- Το ΓΕΕΘΑ θα προσδιορίζει την προτεραιότητα των εξοπλιστικών αγορών για τα κύρια συστήματα, ούτως ώστε οι Δυνάμεις Ταχείας Αντίδρασης και οι υπόλοιπες δυνάμεις πρώτης γραμμής να είναι αυτές που θα λαμβάνουν κατά προτεραιότητα τον απαιτούμενο εξοπλισμό.

- Ενίσχυση των δυνατοτήτων συλλογής και ανάλυσης στρατιωτικών πληροφοριών.

- Δημιουργία κοινού Διακλαδικού Συστήματος Ελέγχου, Διοίκησης και Πληροφοριών. Το ολοκληρωμένο C⁴I σύστημα Διοίκησης (Command-Control-Communication-Computers-Intelligence) δεν έχει φθάσει ακόμη στο τελικό στάδιο. Η επέκταση του στρατιωτικού Διαδικτύου θα ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των επιτελείων σε όλα τα επίπεδα διοίκησης. Επόμενος στόχος θα πρέπει να είναι ένα αποτελεσματικό ολοκληρωμένο Σύστημα Πληροφοριών και Αναγνώρισης (ISTAR - Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance) ώστε να αποκτηθεί η δυνατότητα διεξαγωγής Πληροφορικού Πολέμου.

- Το σύστημα Διοικητικής Υποστήριξης (στρατιωτικά νοσοκομεία, σίτιση, ιματισμός, καύσιμα και προμήθειες) των τριών Κλάδων οφείλουν να τοποθετηθούν υπό μια ενιαία διοίκηση ώστε να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακας.

- Θεσμική ενίσχυση της προσφάτως συσταθείσας [στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας] Γενικής Διεύθυνσης Πολιτικής Εθνικής Άμυνας και Διεθνών Σχέσεων,. Το εν λόγω επιτελείο θα πρέπει να στελεχώνεται από μόνιμο προσωπικό (αξιωματικοί Ε.Δ., διπλωμάτες και ειδικοί) και να μην επηρεάζεται από τις αλλαγές στην πολιτική ηγεσία του υπουργείου ή της Κυβέρνησης. Κατ' αυτόν τον τρόπο το ΓΕΕΘΑ θα επικεντρώνεται αποκλειστικά σε επιχειρησιακά θέματα και το πολιτικό τμήμα του ΥΕΘΑ θα έχει την ευθύνη του αμυντικού σχεδιασμού. Αυτός ο διακριτός καταμερισμός εργασίας και ευθύνης δεν θα πρέπει να αποκλείει, αλλά αντίθετα να προωθεί την στενή συνεργασία μεταξύ τους. Αντίστοιχη θεσμική ενίσχυση πρέπει να δοθεί και στη Γενική Διεύθυνση Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων.

(β) Στρατιωτική εκπαίδευση

Προς το παρόν, το σύστημα στρατιωτικής εκπαίδευσης δεν έχει ακολουθήσει τη διαδικασία εκσυγχρονισμού του κύριου εξοπλισμού. Θεωρούμε ότι έχουν ωριμάσει οι συνθήκες για να προωθηθούν αλλαγές προς την παρακάτω κατεύθυνση:

- Η αρχική εκπαίδευση των αξιωματικών στις Στρατιωτικές Ακαδημίες θα πρέπει να επικεντρώνεται κατά βάση στην ακαδημαϊκή εκπαίδευση, με ειδικότερη έμφαση στα μαθήματα ηγεσίας και διαχείρισης, σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνολογιών πληροφορικής και ξένων γλωσσών. Η στρατιωτική εκπαίδευση θα πρέπει να γίνεται στις ταξιαρχίες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η σταδιακή εξοικείωση των Δοκίμων Αξιωματικών με τον εξοπλισμό και τις τακτικές πριν αποσταλούν για πρώτη φορά στις μονάδες τους.

- Να γίνεται συνδυασμός της χρήσης πολλαπλών οπλικών συστημάτων και διαθέσιμων μέσων (π.χ. άρματα μάχης με πυροβολικό, αντιαρματικά όπλα με επιθετικά ελικόπτερα, αεροσκάφη, πλοία και μέσα αναγνώρισης).

- Το σύστημα εκπαίδευσης θα πρέπει να υποστηρίζει αποτελεσματικά τη βελτίωση των μαχητικών ικανοτήτων σε διάφορα επίπεδα.

- Θέσπιση της δια βίου εκπαίδευσης με στόχο τη βελτίωση της μαχητικής και επιτελικής ικανότητας του επαγγελματικού στρατιωτικού προσωπικού, προσαρμοσμένης στις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και σε συμφωνία με τα διεθνή πρότυπα και τις εθνικές ανάγκες.

- Το κλείσιμο των Κέντρων Βασικής Εκπαίδευσης (σύνολο 31) και διεξαγωγή του πλήρους εκπαιδευτικού κύκλου στις ταξιαρχίες και τις λοιπές μονάδες (Γερμανικό πρότυπο). Αυτό θα μειώσει το κόστος και θα αυξήσει το συνολικό χρόνο παραμονής των κληρωτών στη μονάδα.

- Η προώθηση σημαντικής μείωσης της γραφειοκρατίας και μείωση του προσωπικού που υπηρετεί σε γραφεία και επιτελεία (ο στόχος πρέπει να είναι μια μείωση της τάξης του 30% σε διάστημα ενός έτους) ώστε να συμμετέχει στις καθημερινές επιχειρησιακές - εκπαιδευτικές δραστηριότητες των μάχιμων μονάδων.

- Ειδικότερα στις τεθωρακισμένες μονάδες, αλλά και γενικότερα, συνίσταται η θέσπιση νέας εκπαιδευτικής μεθοδολογίας που θα βασίζεται σε τεχνικές προσομοίωσης και στη συνεχή αξιολόγηση του ατόμου, αλλά και του πληρώματος, σε συνδυασμό με σύγχρονα και εξελιγμένα πεδία βολών/εκπαίδευσης όπου σχηματισμοί επιπέδου λόχου και τάγματος θα αξιολογούνται. Έπειτα από τα εξοπλιστικά προγράμματα τώσων ετών είναι ώρα πλέον να συνδυαστεί η χρήση των νέων συστημάτων και να γίνει πλήρης εκμετάλλευση των δυνατοτήτων τους μέσω της βελτίωσης της συνδυασμένης εκπαίδευσης.

(γ) Στρατός Ξηράς

Η μηχανοκίνηση της πλειονότητας των ταξιαρχιών του Στρατού στην ηπειρωτική χώρα ήταν μία από τις καίριες αλλαγές της περιόδου 1996-2000. Η προμήθεια κύριου εξοπλισμού μεταξύ των ετών 1996-2004 παρείχε την ευκαιρία να ενσωματωθούν νέες τεχνολογίες, αλλά δεν συνοδεύτηκε από τις κατάλληλες αλλαγές στη δομή που θα καθιστούσαν το Στρατό πιο αποτελεσματικό, μειώνοντας το κόστος και αυξάνοντας την ευελιξία του. Η σχεδιαζόμενη αναδιοργάνωση του 2001 καθυστέρησε σημαντικά και τελικά μία νέα αναδιοργάνωση ανακοινώθηκε το 2005, η οποία κατέληξε στην απενεργοποίηση μερικών μόνο μονάδων που είχαν ούτως ή άλλως πολύ μικρό επίπεδο επάνδρωσης. Η δομή του 2005 ενεργοποίησε σχηματισμούς και μονάδες που επρόκειτο να καταργηθούν, με αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά το ποσοστό επάνδρωσης, με συνέπειες στην αποτελεσματικότητα και το κόστος λειτουργίας.

Το νέο πρόγραμμα προμηθειών για τα επόμενα χρόνια ανακοινώθηκε το 2005. Υπάρχουν δύο ξεχωριστά σχέδια, το «ρεαλιστικό» με διάρκεια από το 2006 έως το 2010 (1^η φάση) και το επακόλουθο σχέδιο που καλύπτει την περίοδο μέχρι και το 2015 (2^η φάση), με μια προέκταση μέχρι το 2020 (3^η φάση). Το συνολικό μέγεθος των διαθέσιμων πόρων εκτιμάται στα 22 δις Ευρώ, με το Στρατό να λαμβάνει το 37,1% αυτών. Ακόμα κι αν μειωθεί το ύψος των αμυντικών δαπανών κάτω από το 3% του ΑΕΠ, για πρώτη φορά από το 1974, το πρόγραμμα είναι φιλόδοξο και σε ορισμένους τομείς επικεντρώνεται στην ενσωμάτωση των «μεγάλων» προμηθειών των προηγούμενων ετών. Προτεραιότητα έχει δοθεί σε αυτή την περίπτωση σε μεταφορικά ελικόπτερα, οχήματα μάχης Πεζικού, Συστήματα Διοίκησης C⁴I, ανταλλακτικά για την συντήρηση των υπαρχόντων συστημάτων και πυρομαχικά.

Η δομή δυνάμεων του Στρατού - Εκπαίδευση (Σημαντικές αποφάσεις που πρέπει να παρθούν στο βραχύ – μέσο – μακροπρόθεσμο ορίζοντα, με βάση μια αποτελεσματική λειτουργία κόστους-ωφέλειας)

Ο Στρατός χαρακτηρίζεται από το υπερβολικό του μέγεθος, την αλόγιστη γεωγραφική επέκταση, άσχετα με την απειλή και τους κινδύνους και τη μείωση του χρόνου εκπαίδευσης. Προκειμένου να καταστεί ικανός να αντιμετωπίσει τις απειλές και τους περιφερειακούς κινδύνους, ο Στρατός πρέπει:

- Να εκπαιδεύεται στην αντιμετώπιση απειλών και κινδύνων καθώς και στην εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας.
- Να απενεργοποιήσει τις μονάδες που δεν είναι πλέον επιχειρησιακές.
- Να κλείσει τα μικρά κέντρα εκπαίδευσης.

- Να καταργήσει τα επιτελεία επιπέδου μεραρχίας ή μεγαλύτερα που μειώνουν την ευελιξία του.
- Να απενεργοποιήσει τις μονάδες εκείνες διοικητικής μέριμνας που δεν προσθέτουν τίποτα στις δυνατότητες ενός σύγχρονου στρατού.
- Να επανεξετάσει την αναγκαιότητα διατήρησης απαρχαιωμένων μέσων και πυρομαχικών στο οπλοστάσιό του.
- Να βασιστεί σε επιχειρησιακές τεθωρακισμένες και μηχανοκίνητες μονάδες για την άμυνα της ηπειρωτικής χώρας και σε ελαφρύτερες μονάδες με ειδικό εξοπλισμό για την άμυνα των νήσων.
- Να συγχωνευθούν οι εργασίες στρατιωτικών εργοστασίων κατά τομείς όπου αυτό είναι δυνατόν.
- Να εφαρμοσθεί κοινή λειτουργία για τα συστήματα Ελέγχου και Διοίκησης.
- Να προωθηθεί η διακλαδικότητα στους τομείς των πληροφοριών, σχεδιασμού και επιχειρήσεων.

Σύγχρονες Τάσεις και Μελλοντικές Προκλήσεις

Οι σημερινοί στόχοι του ΕΣ αντικατοπτρίζονται στις παρακάτω προτεραιότητες:

1. Υποστήριξη, εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση των υπαρχόντων συστημάτων καθώς και προμήθεια απαραίτητων πυρομαχικών για μάχη και εκπαίδευση. Αυτό θα συμβάλει στην αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων, θα αυξήσει των ωφέλιμο κύκλο ζωής και τη διαθεσιμότητα του υλικού.
2. Κάλυψη του ελλείμματος προσωπικού με επαγγελματίες και μετακίνηση στελεχών από τις μονάδες χαμηλού βαθμού ετοιμότητας.
3. Προμήθεια συστημάτων Ελέγχου – Διοίκησης και σταδιακή ενσωμάτωση με τα συστήματα Παρατήρησης, Πληροφοριών και Στόχευσης.

Κατά τα περασμένα έτη, η προτεραιότητα δόθηκε στην απόκτηση νέου εξοπλισμού. Σήμερα, η έμφαση πρέπει να δοθεί στην αναδιοργάνωση του ΕΣ, την ενσωμάτωση των υπαρχόντων συστημάτων και την εύρεση οικονομικών λύσεων μέσω μιας μικρότερης και πιο ευέλικτης δομής για το Στρατό, με στόχο τη μεγιστοποίηση της απαιτούμενης αποτελεσματικότητας ως προς τους εθνικούς και διεθνείς στόχους και τις υποχρεώσεις.

Εναλλακτικές προτάσεις για το Πρόγραμμα Εξοπλισμών των Ενόπλων Δυνάμεων

Το δεκαετές Πρόγραμμα Εξοπλισμών δημοσιεύθηκε ανεπίσημα σε διάφορα στρατιωτικά περιοδικά τον Ιούλιο του 2006. Την ίδια στιγμή, συζητήθηκε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο (Επιτροπή Εξωτερικών και Άμυνας) αλλά μόνο σαν ένα γενικό σχέδιο χωρίς η Κυβέρνηση να παράσχει οποιεσδήποτε λεπτομέρειες. Οι δημοσιευμένες προτεραιότητες μοιάζουν ισορροπημένες μεταξύ των τριών Κλάδων. Ειδικά στις καίριες προτεραιότητες για την εκπλήρωση των εθνικών και διεθνών αποστολών, θεωρείται πως βρίσκονται στη σωστή κατεύθυνση. Παρόλα αυτά, υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις σε γνωστές ανάγκες οι οποίες δεν διευθετήθηκαν ικανοποιητικά μεταξύ των Κλάδων, πιθανόν ως αποτέλεσμα αμοιβαίων συμβιβασμών. Για παράδειγμα, το δορυφορικό σύστημα Ελέγχου και Διοίκησης [C⁴I] θα έπρεπε να έχει τη δυνατότητα να συνδεθεί με επιπρόσθετα, κοινά και αναπτυσσόμενα συστήματα επικοινωνιών. Τα επιπλέον 10 μεταφορικά

ελικόπτερα που προβλέπονται θεωρούνται ως ο ελάχιστος απαραίτητος αριθμός για την κάλυψη της ανάγκης μεταφοράς στρατευμάτων σε γεωγραφικά απομονωμένες ή νησιωτικές περιοχές. Ένας αριθμός ναυτικών προτεραιοτήτων θεωρείται υπερβολικός (προμήθεια 5 αεροσκαφών ναυτικής αναγνώρισης, 2 ναυτικών εκπαιδευτικών ελικοπτέρων, μετατροπή 2 φρεγατών σε εκπαιδευτικά σκάφη). Κάποια άλλα προγράμματα δεν έχουν συντονιστεί ικανοποιητικά μεταξύ των Κλάδων, όπως το πρόγραμμα των UAV μακράς ακτίνας δράσης.

Για το σχεδιασμό ενός προγράμματος εξοπλισμών που θα επιτρέψει στις Ένοπλες Δυνάμεις να διεξάγουν τις αποστολές τους σε διακλαδική μορφή και όχι ως ξεχωριστές αποστολές για τον κάθε Κλάδο, θα πρέπει να διαμορφωθεί ένα διαφορετικό πρόγραμμα με βάση τις προδιαγραφές που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των απειλών και των κινδύνων. Για αυτό το λόγο, το εξοπλιστικό πρόγραμμα οφείλει να ξεκινήσει με τις εξής προτεραιότητες:

- C⁴I – Σύστημα Ελέγχου-Διοίκησης με συναφή συστήματα Επικοινωνιών, Πληροφοριών και Στόχευσης (Δορυφόροι, UAV, SIGINT κτλ).
- Μέσα μεταφοράς, όπως ελικόπτερα και σκάφη ταχείας μεταφοράς.
- «Έξυπνα» πυρομαχικά, όπως βόμβες και πυρομαχικά κατευθυνόμενα με λέιζερ.
- Μέσα και Εξοπλισμός Ειδικών Επιχειρήσεων.
- Όπλα μεγάλης ακτίνας (stand-off) για το ΠΝ και την ΠΑ.
- Συστήματα Έρευνας και Διάσωσης (SAR)
- Κοινά Συστήματα Υποστήριξης.
- Ανταλλακτικά για τα υπάρχοντα συστήματα.

Τα παραπάνω θα πρέπει να θεωρούνται ως βασικές προτεραιότητες. Οι λοιπές ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων και των προμηθειών κυρίων συστημάτων (αεροσκάφη, πλοία, οχήματα μάχης, άρματα κτλ) μπορούν να τοποθετηθούν στην επόμενη λίστα.

Για τις δυνάμεις του Στρατού Ξηράς, τα συστήματα θα πρέπει να προσανατολισθούν στις παρακάτω προτεραιότητες :

- Συστήματα Επίγειας Αναγνώρισης και UAV.
- Μεταφορικά Ελικόπτερα και Ελικόπτερα Ειδικών Αποστολών.
- Επιθετικά Ελικόπτερα.
- Οχήματα Μάχης Πεζικού (IFV)
- Ταχύπλοα σκάφη μεταφοράς.
- Εξοπλισμός για τις μονάδες Ειδικών Δυνάμεων και Πεζοναυτών.
- Μέσα εξομίσωσης για ρεαλιστικότερη Εκπαίδευση.
- Ανταλλακτικά και Πυρομαχικά (πραγματικά και εκπαιδευτικά) για τα υπάρχοντα μέσα και οπλισμό.

(δ) Πολεμική Αεροπορία

Μετά τη μελέτη των δημοσιευμένων προγραμμάτων και την επιβεβαίωση της αξιοπιστίας τους, παίρνοντας υπόψη και την οικονομική διάσταση του θέματος, η *εκτίμηση μας* είναι πως τα εξοπλιστικά προγράμματα της επόμενης πενταετίας, αποκλειστικά για την ΠΑ ή από κοινού με άλλους κλάδους, είναι τα εξής:

1. Ανάπτυξη του βασικού τμήματος του δικτύου Δορυφορικών Επικοινωνιών των Ενόπλων Δυνάμεων. Είναι ένα κοινό πρόγραμμα για όλους τους κλάδους και η επένδυση για την επόμενη πενταετία αγγίζει τα 161€ εκατομμύρια. Οι πληροφορίες δείχνουν πως η πρώτη απαίτηση θα είναι για σύστημα της συχνότητας "Ku".
2. Απόκτηση τριάντα (30) μαχητικών 4^{ης} γενιάς. Σύμφωνα με δήλωση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας το Μάρτιο του 2006, το πρόγραμμα έχει προϋπολογισμό που ξεπερνά τα €3 δισεκατομμύρια.
3. Άσκηση του δικαιώματος αγοράς για τρία (3) επιπλέον μεταφορικά αεροσκάφη C-27J. Έχει δοθεί η έγκριση από την ΠΑ και αναμένεται η τελική έγκριση από το ΥΕΘΑ.
4. Συμμετοχή στη κοινοπραξία BOC-HELLIOS. Το πρόγραμμα είναι από κοινού με τους άλλους κλάδους και θα καλύψει την ανάγκη παροχής δορυφορικής παρακολούθησης και φωτογράφισης. Προβλέπεται, επίσης, η απόκτηση του απαραίτητου επίγειου σταθμού, με δυνατότητες αναβάθμισης που θα επιτρέπουν τη λήψη εικόνων από δορυφόρους ραντάρ. Το κόστος του προγράμματος εκτιμάται στα €120 εκατομμύρια.
5. Απόκτηση 15 ελικοπτέρων SAR (Έρευνας- Διάσωσης) και 2 VIP. Το κόστος εκτιμάται στα €270 εκατομμύρια. Το πρόγραμμα κρίνεται επείγον και θα βελτιώσει τις ικανότητες SAR της χώρας για ολόκληρη την ευρύτερη θαλάσσια περιοχή.
6. Εγκατάσταση συστήματος αυτοπροστασίας σε 10 C-130H, 4 ή 6 CSAR ελικόπτερα Super Puma και 12 ή 15 C-27J. Το συνολικό κόστος φτάνει τα €155 εκατομμύρια. Η προετοιμασία και οι προκαταρκτικές εργασίες για την τέλεση διεθνούς διαγωνισμού έχουν ήδη αρχίσει.
7. Απόκτηση 40-45 Προηγμένων Αεριοθούμενων Εκπαιδευτικών τα οποία σύμφωνα με την ΠΑ πρέπει να είναι επιχειρησιακά γύρω στο 2010-11. Το συνολικό κόστος είναι €1.1 δισεκατομμύρια..
8. Αναζήτηση τρόπων βελτίωσης της ασφάλειας των επικοινωνιών αέρος-αέρος και αέρος-εδάφους. Το κόστος θα είναι €15 εκατομμύρια για τα συστήματα και €15 εκατομμύρια για τις απαραίτητες μετατροπές στα αεροσκάφη.
9. Απόκτηση του συστήματος AACMI για την επιχειρησιακή εκπαίδευση στα μαχητικά (παραμένει άγνωστο αν το ίδιο σύστημα μπορεί να τοποθετηθεί και στα F-16 και τα M-2000). Ο προϋπολογισμός είναι €25 εκατομμύρια.
10. Αγορά του απαραίτητου οπλισμού αέρος-αέρος και αέρος-εδάφους μέσω πιστώσεων FMS για τα νέα τριάντα (30) F-16 Block 52+.
11. Μετατροπές στα αεροσκάφη για την εγκατάσταση του LINK 16 με προϋπολογισμό €30 εκατομμυρίων. Το πρόγραμμα εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες και ίσως μετατεθεί για το επόμενο πενταετές ΕΜΠΑΕ.
12. Για τις επιχειρησιακές ανάγκες της ΠΑ έχει προγραμματιστεί η αγορά αεροσκαφών εναέριου ανεφοδιασμού (AAR), με προβλεπόμενο κόστος €750 εκατομμυρίων. Το σχέδιο περιλαμβάνει την αγορά τουλάχιστον τεσσάρων αεροσκαφών μετά την περίοδο 2006-2010. Παρόλα αυτά, τον Οκτώβριο του 2005, κατά τη Διάσκεψη των Υπουργών Αμύνης της

ΕΕ, αποφασίστηκε η κοινή διερεύνηση του θέματος της πλατφόρμας εναέριου ανεφοδιασμού. Η Ελλάδα θα συμμετάσχει στην AAR *ad hoc* ομάδα που θα εξετάσει το θέμα. Η επόμενη σύνοδος θα επανεξετάσει το θέμα προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση.

Μελλοντικό πρόγραμμα εξοπλισμών (μετά την πάροδο της πρώτης πενταετίας):

Μετά την πρώτη πενταετία, η ΠΑ έχει έναν αριθμό εξοπλιστικών προγραμμάτων που θα καλύψουν τις επιχειρησιακές ανάγκες. Τα πιο σημαντικά προγράμματα είναι τα ακόλουθα:

1. Αν η ΠΑ έχει ολοκληρώσει την προμήθεια της πρώτης παρτίδας των 30-40 μαχητικών 4^{ης} γενιάς, θα δημιουργηθεί η ανάγκη για μια συμπληρωματική προμήθεια κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.
2. Υπάρχει ένα πρόγραμμα αγοράς βλημάτων προσβολής «πέραν οπτικού ορίζοντα» (BVR) σε δύο φάσεις και χωρίς να έχουν ακόμα καθοριστεί οι τελικοί αριθμοί.
3. Απόκτηση συστημάτων LANTIRN.
4. Υπάρχει πρόγραμμα απόκτησης διαφόρων οπλικών συστημάτων, όπως πυραύλων αντί-ραντάρ και ατρακτιδίων σκόπευσης HTS, πυραύλων υπέρυθρης ακτινοβολίας IIR, διαφόρων πυρομαχικών μάχης και εκπαίδευσης, πυρομαχικά για αντιαεροπορικά όπλα (π.χ. βλήματα για το σύστημα αεράμυνας «Βέλος»), πυραύλους STAND-OFF και άλλα όπλα αέρος-εδάφους, κτλ.
5. Έχει προγραμματισθεί η απόκτηση συστήματος UAV σε δύο φάσεις. Κύρια επιχειρησιακή αποστολή θα είναι ο Ηλεκτρονικός Πόλεμος (ΗΠ) και η Καταστολή Εχθρικής Αεράμυνας (SEAD-Suppression Air Defence) μέσω Ηλεκτρονικών Αντιμέτρων (ECM).
6. Αναβάθμιση του ραντάρ και του υπολογιστή αποστολής των F-16 Block 30.
7. Υπάρχει ένα πρόγραμμα δύο φάσεων για την απόκτηση διαφόρων οχημάτων προς υποστήριξη του επιχειρησιακού φόρτου εργασίας των αεροσκαφών.
8. Πρόγραμμα αγοράς μη επανδρωμένων μαχητικών (UCAV).
9. Πρόθεση αγοράς δύο αντιαεροπορικών συστημάτων HSAM μακράς ακτίνας στα πλαίσια της μελέτης περί ενιαίας αεράμυνας.
10. Πρόγραμμα αγοράς συστημάτων Εγγύς Αεράμυνας (SHORAD).
11. Στο πλαίσιο της απόσυρσης των C-130B/H, έχει σχεδιαστεί η αντικατάστασή τους με ένα νέο μεταφορικό αεροσκάφος.
12. Πρόγραμμα επέκτασης του επίγειου τμήματος του δικτύου δορυφορικών επικοινωνιών των Ενόπλων Δυνάμεων (πιθανόν στη συχνότητα "X").
13. Έχει προγραμματιστεί ο εκσυγχρονισμός των αεροσκαφών M-2000.
14. Πιθανή άσκηση του δικαιώματος αγοράς για τρία επιπλέον M-2000-5MK2.
15. Έχει προγραμματισθεί η κατασκευή ενός συγχρόνου πεδίου βολής, καθώς και πεδίων άφεσης οπλισμού για την εκπαίδευση των πιλότων και την πιστοποίηση διάφορων οπλικών συστημάτων.

16. Απόκτηση των απαραίτητων Κέντρων Επιχειρήσεων σε επίπεδο Μοίρας και Πτέρυγας.

Εκτός από τα προαναφερθέντα προγράμματα υπάρχουν και άλλες επιπλέον ανάγκες (επιχειρησιακές, συντήρησης, εκσυγχρονισμού κτλ.), οι οποίες σχεδιάζεται να καλυφθούν σταδιακά και δεν χρειάζεται να παρατεθούν με λεπτομέρειες στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης.

Σημαντικά ζητήματα για το μέλλον:

Υπάρχει μια τάση τα τελευταία χρόνια, όχι μόνο στην ελληνική Πολεμική Αεροπορία αλλά και σε πολλές άλλες Αεροπορίες ανά τον κόσμο, που δίδει έμφαση στα αεροσκάφη πολλαπλών ρόλων. Αυτό δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως εσφαλμένο αφού υπάρχουν σαφή επιχειρησιακά και οικονομικά πλεονεκτήματα. Παρόλα αυτά δεν αποτελεί κανόνα που πρέπει να εφαρμόζεται τυφλά σε όλες τις περιπτώσεις.

Οι σημερινοί αριθμοί της ΠΑ (περίπου 215 μαχητικά 3^{ης} γενιάς μέχρι το 2010, συν πιθανότατα ακόμα 30-40 μαχητικά 4^{ης} γενιάς) σε συνδυασμό με τα αριθμητικά δεδομένα της αντίστοιχης απειλής για εκείνη την περίοδο, αλλά κυρίως οι επιχειρησιακές απαιτήσεις για την επιτυχή επίτευξη των αποστολών της ΠΑ, δηλαδή της αποτροπής και της αεροπορικής υπεροχής όπου απαιτείται, μας οδηγούν να επανεξετάσουμε τον παραπάνω κανόνα για τα μαχητικά πολλαπλών ρόλων.

Κατά την γνώμη μας, η ελληνική πραγματικότητα απαιτεί, ως κορυφαία επιχειρησιακή προτεραιότητα από τα μαχητικά 4^{ης} γενιάς, να παρέχουν τη δυνατότητα εξασφάλισης αεροπορικής υπεροχής στις περιοχές ενδιαφέροντος μας. Αν αυτό διασφαλίζεται από τα μαχητικά 4^{ης} γενιάς και τα Mirage (παρά τον «ναυτικό» τους ρόλο) σε έναν ικανοποιητικό επιχειρησιακό βαθμό, η ΠΑ θα μπορεί να διαθέσει σημαντικό αριθμό μαχητικών 3^{ης} γενιάς (F-16) για αποστολές αέρος-εδάφους. Σε σύγκριση με τις άλλες πιθανές επιλογές, αυτός ο συνδυασμός μπορεί να έχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Αυτό δεν σημαίνει πως τα αεροσκάφη 4^{ης} γενιάς που θα αποκτηθούν δεν χρειάζεται να διαθέτουν τη δυνατότητα εκτέλεσης αποστολών αέρος-εδάφους, αλλά μάλλον ότι η κύρια ικανότητα και απόδοση τους πρέπει να βρίσκεται στις αποστολές Αεροπορικής Υπεροχής, ενώ παράλληλα να διατηρούν τη δυνατότητα ανάληψης αποστολών βομβαρδισμού όταν αυτό απαιτείται (μικτός οπλισμός).

Το άλλο στοιχείο που δεν έχει ακόμα αποσαφηνιστεί μέχρι στιγμής είναι ο συνολικός αριθμός των απαιτούμενων μαχητικών 4^{ης} γενιάς για την ΠΑ. Δεν πιστεύουμε πως ο ανακοινωθείς αριθμός των 30 μαχητικών 4^{ης} γενιάς θα είναι και ο συνολικός αριθμός που θα αποκτηθεί. Αν υπάρξει και επόμενη παραγγελία για μαχητικά 4^{ης} γενιάς, θα αποτελέσει ένα ακόμα καίριο σφάλμα, πρωτίστως από πλευράς οικονομικής και βιομηχανικής ανάπτυξης. Γνώμη μας είναι πως αν η ΠΑ επιθυμεί να βρίσκεται σε θέση να εκπληρώσει την αποστολή της, τότε οφείλει να αποφασίσει το συντομότερο δυνατόν για το συνολικό αριθμό αεροσκαφών 4ης γενιάς που θα απαιτηθούν μέχρι και το 2020. Η Ελλάδα θα μπορεί να διαπραγματευτεί πολύ πιο αποτελεσματικά με τον προμηθευτή και να επιτύχει

πολιτικά, οικονομικά και τεχνολογικά οφέλη. Επιπρόσθετα, μέχρι το 2010, η ΠΑ θα πρέπει να αποφασίσει τι θα πράξει με τα παλαιότερα F-16 Block 30/32.

(ε) Πολεμικό Ναυτικό

Το Πολεμικό Ναυτικό έχει ένα πρωτεύοντα και ουσιώδη ρόλο στο πλαίσιο της Εθνικής Άμυνας. Η ικανότητα διατήρησης του θαλασσίου ελέγχου –η ικανότητα εκτελέσεως επιχειρήσεων επιτηρήσεως και παρακολούθησης εχθρικών στόχων και καταστροφής των όταν απαιτηθεί, καθώς και η δυνατότητα ανεμπόδιστης μετακινήσεως δυνάμεων- θα αποτρέψει κάθε απειλή εναντίον της εθνικής επικράτειας και των εθνικών συμφερόντων στην περιοχή του Αιγαίου και στις λοιπές θαλάσσιες περιοχές εθνικού ενδιαφέροντος, οι οποίες περιλαμβάνουν και τις θαλάσσιες οδούς μεταφοράς, διαμέσου των οποίων διακινούνται αγαθά και πόροι απαραίτητα για τις Ευρωπαϊκές οικονομίες και της Δύσεως γενικότερα.

Οι επιχειρησιακές αυτές απαιτήσεις αυτές, σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες, διαμορφώνουν την δομή δυνάμεων που πρέπει να διατηρεί το Πολεμικό Ναυτικό για την επιτυχή εκπλήρωση της αποστολής του. Η παρούσα εγκεκριμένη δομή Ναυτικών δυνάμεων αποτελεί μία “ισορροπημένη επιλογή” μονάδων και δυνατοτήτων. Στην δομή αυτή η Φρεγάτα Πολλαπλών Ρόλων θα συνεχίσει να αποτελεί την κύρια μονάδα του ΠΝ. Μια σύγχρονη φρεγάτα πολλαπλών ρόλων πρέπει να έχει τις επιχειρησιακές δυνατότητες που συμβαδίζουν με τις επιχειρησιακές απαιτήσεις, το περιορισμένο προσωπικό και τη δυνατότητα διοικητικής υποστήριξης. Αυξημένες ικανότητες αεράμυνας περιοχής, οι οποίες απουσιάζουν από την παρούσα επιχειρησιακή δυνατότητα του ΠΝ, θα πρέπει να αποτελέσουν υψηλή προτεραιότητα. Με την απόσυρση των αντιτορπιλικών κλάσεως Adams, το ΠΝ δεν διαθέτει δυνατότητα αεράμυνας περιοχής. Τα παρόντα σχέδια δεν προβλέπουν την αναπλήρωση των Adams και απαιτείται άμεση διορθωτική δράση.

Απέναντι όμως στις αριθμητικά υπέρτερες ναυτικές δυνατότητες της Τουρκικής απειλής το Ναυτικό θα πρέπει να διατηρεί τεχνολογική υπεροχή. Η απόκτηση πολλαπλασιαστών ισχύος, υπό τη μορφή συστημάτων Διοίκησης C⁴I, προηγμένων όπλων και συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα. Η απόκτηση ναυτικής ικανότητας κρούσης πέραν του ορίζοντα θα παράσχει μια σημαντική επιχειρησιακή δυνατότητα και ένα στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι πιθανών απειλών.

Ενώ όμως σε επίπεδο σχεδιασμού όλα βαίνουν καλώς, σε επίπεδο υλοποίησης οι αποκλίσεις είναι τεράστιες. Η κυριότερη «ασθένεια» συνίσταται στην έλλειψη έγκαιρου προγραμματισμού και εκτέλεσης των προγραμμάτων προμήθειας και εκσυγχρονισμού των μονάδων. Υπάρχουν πολλοί και ποικίλοι λόγοι για αυτό το πρόβλημα. Κατ' αρχάς οι σχετικές διαδικασίες χαρακτηρίζονται από υπερβολική βραδύτητα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, σε επίπεδο ΓΕΝ η διαδικασία αντικατάστασης ξεκινά αργά αναφορικά με την ηλικία του πλοίου. Αυτό είναι αποτέλεσμα της γενικότερης τάσης της ελληνικής γραφειοκρατίας να μην προβλέπει τα γεγονότα παρά μόνο αν αναγκαστεί να δράσει εξαιτίας αυτών. Άπαξ και ξεκινήσει η διαδικασία, προβλέπονται διάφορα στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν και τα οποία σπανιότατα ολοκληρώνονται στον προβλεπόμενο χρόνο. Οι λόγοι για αυτό ποικίλουν, από την έλλειψη ξεκάθαρης εικόνας περί του

τι ανάγκες υπάρχουν – που προκαλεί αλλαγές στις προδιαγραφές και στα επιχειρησιακά χαρακτηριστικά, οδηγώντας σε καθυστερήσεις της τελικής απόφασης – μέχρι και την σωστή και έγκαιρη επιλογή του φορέα που θα αναλάβει το έργο. Είναι λοιπόν προφανές εδώ ότι, η αλλαγή πολιτικής στο θέμα είναι απόλυτα επιβεβλημένη.

Τις δεκαετίες που ακολούθησαν τον Β' Π.Π. το ΠΝ αποτελείτο βασικά από μεταχειρισμένα πλοία, κυρίως αμερικανικά. Η συγκυρία σήμερα επιτρέπει την υιοθέτηση μιας νέας πολιτικής προμηθειών. Το επιχειρησιακό όριο ζωής των 30 με 35 ετών για τα πολεμικά σκάφη, το οποίο θα προβλέπει ένα εκσυγχρονισμό μέσης ζωής στα 15 με 18 χρόνια θα αποδειχθεί σίγουρα επωφελές. Θα επιτρέψει τον καλύτερο σχεδιασμό και την έγκαιρη προετοιμασία των απαραίτητων εκσυγχρονισμών, την ομαλή μετάβαση στις νέες μονάδες και τελικώς θα εγγυηθεί την καλύτερη απόδοση του στόλου. Βεβαίως μια τέτοια πολιτική δεν μπορεί να εφαρμοστεί αυθημερόν. Η πλήρης εφαρμογή θα απαιτήσει από 10 μέχρι και 15 έτη – ένα μεγάλο διάστημα για την ανθρώπινη ζωή, αλλά σχετικά μικρό για τα δεδομένα του έθνους. Απαιτούνται τολμηρές αποφάσεις, συνέπεια και πίστη στο τελικό αποτέλεσμα.

Υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα για να πεισθεί η πολιτική ηγεσία να αποδεσμεύσει το σημαντικά κονδύλια που απαιτούνται για την εφαρμογή των παραπάνω πολιτικών. Το ΠΝ ήδη πληρώνει για τις αγορές του και θα συνεχίσει να το πράττει. Επίσης το ΠΝ έχει στο χέρι του ένα δυνατό ατού, την ελληνική ναυπηγική βιομηχανία. Οι ικανότητες της εγχώριας ναυπηγικής βιομηχανίας έχουν χρησιμοποιηθεί κατά το παρελθόν με την κατασκευή αρκετών σκαφών, ακόμα και μιας παρτίδας φρεγατών (κλάση ΜΕΚΟ), αλλά πάντα σε μεμονωμένη βάση και όχι στο πλαίσιο μιας συνεπούς πολιτικής.

Οι σύγχρονες τεχνολογίες ναυπήγησης πολεμικών πλοίων, όπως αυτή του τμηματικού σχεδιασμού (modular design) –η δυνατότητα δηλαδή να τοποθετούνται στην ίδια πλατφόρμα διαφορετικά οπλικά συστήματα– επιτρέπει την κατασκευή πλοίων στην Ελλάδα, εξοπλισμένων με τα επιθυμητά οπλικά συστήματα. Μια τέτοια πολιτική θα ωφελήσει τόσο το ΠΝ, όσο και την εθνική οικονομία. Στο επόμενο βήμα στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, το ΠΝ μπορεί να προχωρήσει στο σχεδιασμό των πλοίων σε σχέση με τις απαιτούμενες προδιαγραφές σε συνεργασία με την εγχώρια ναυπηγική βιομηχανία. Αυτό θα βοηθήσει στη βέλτιστη αντιστοίχιση των προδιαγραφών του πλοίου με τις ανάγκες του Ναυτικού και τις επιχειρησιακές απαιτήσεις, αντί να ελπίζουμε πως πλοία σχεδιασμένα για ένα διαφορετικό περιβάλλον επιχειρήσεων θα προσαρμοστούν στις τοπικές συνθήκες. Το Ναυτικό διαθέτει προσωπικό κατάλληλα μορφωμένο και εκπαιδευμένο και με τις απαραίτητες γνώσεις για μια τέτοια προσπάθεια. Αυτό που λείπει είναι η αυτοπεποίθηση, ή καλύτερα, η εμπιστοσύνη στις ικανότητες του προσωπικού του ΠΝ.

Με στόχο τη βελτίωση της μαχητικής ικανότητας, ειδική μέριμνα πρέπει να δοθεί στην αποτελεσματική διαχείριση πληροφοριών, μέσω της χρήσης των κατάλληλων τακτικών και επικοινωνιακών συστημάτων. Το ζήτημα της μάχης είναι σχετικά απλό: εξετάζουμε το θέατρο επιχειρήσεων, ανταλλάσσουμε πληροφορίες με τις λοιπές μονάδες και τα αρχηγεία και κατευθύνουμε τα όπλα στο στόχο. Παρόλα

αυτά, οι πληροφορίες στο σύγχρονο πεδίο μάχης είναι τόσες πολλές που δύνανται να υπερφορτώσουν την τακτική εικόνα αν δεν τις διαχειριστούμε σωστά. Επομένως, η διαχείριση πληροφοριών είναι απαραίτητη προκειμένου να επιτευχθούν οι επιθυμητοί στόχοι. Αυτό με τη σειρά του απαιτεί την συμβατότητα όχι μόνο μεταξύ των μονάδων του Ναυτικού, αλλά και με τους άλλους Κλάδους, κυρίως την Πολεμική Αεροπορία και δευτερευόντως τον Στρατό. Η φύση του Αιγαίου ως θεάτρου επιχειρήσεων και η εγγύτητα του πιθανού εισβολέα καθιστά αναγκαία την συνεχή βελτίωση της ταχύτητας διοίκησης – την ικανότητα να συλλέγονται οι πληροφορίες με ταχύτητα, να γίνεται η εκτίμηση και να εκτελείται μια απόφαση – η οποία με τη σειρά της βελτιώνει τη μαχητική ικανότητα. Επομένως οι μονάδες του ΠΝ θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα με τα κατάλληλα τακτικά και επικοινωνιακά συστήματα, συμβατά όχι μόνο μεταξύ τους αλλά και τις λοιπές υπηρεσίες και Κλάδους, και με τα κατάλληλα οπλικά συστήματα για τα πιθανά θέατρα επιχειρήσεων.

Και εδώ ερχόμαστε στο τεράστιο θέμα της διακλαδικότητας, της συνεργασίας δηλαδή μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων. Σήμερα, αν και η σημασία της διεξαγωγής διακλαδικών επιχειρήσεων είναι αναγνωρίζεται από όλους, ελάχιστη πρόοδος έχει σημειωθεί προς αυτήν την κατεύθυνση. Αρκεί να σημειωθεί ότι το πιο κοινό παράδειγμα διακλαδικότητας, οι αμφίβιες δυνάμεις, είναι μοιρασμένες μεταξύ δύο κλάδων, επιχειρησιακά και διοικητικά, ενώ οι επιχειρήσεις επιτηρήσεως και παρακολούθησης στο Αιγαίο διεξάγονται και πάλι από ξεχωριστές υπηρεσίες. Θεμελιώδη καθήκοντα δεν μπορούν να εκτελεστούν αποτελεσματικά παρά μόνο αν διεξαχθούν διακλαδικά. Υπάρχουν πολλά που πρέπει να γίνουν για την εφαρμογή κοινού δόγματος σε ένα ευρύ φάσμα πεδίων.

Στο πεδίο των εξοπλισμών, είναι αναγκαία η ομαλή επιχειρησιακή συνεργασία των τακτικών και επικοινωνιακών συστημάτων που ανήκουν ή αποκτούνται από τους τρεις Κλάδους. Στο επιχειρησιακό πεδίο, η ύπαρξη ενός κοινού στρατηγείου στο Αιγαίο για την διεξαγωγή δραστηριοτήτων σε αυτό το επίπεδο είναι ακόμα μια αναγκαιότητα. Η κατάλληλη διακλαδική εκπαίδευση στο επίπεδο αξιωματικών επιτελείου θα διασφαλίσει την κοινή επιχειρησιακή λειτουργία. Η διακλαδικότητα δεν παρέχει απλά κάποια επιχειρησιακά πλεονεκτήματα, αλλά εξοικονομεί κρατικούς πόρους και προάγει την έξυπνη και «καθαρή» χρήση της χρηματοδότησης. Τίποτα όμως δεν δύνανται να αλλάξει αν δεν αποκτηθεί η κατάλληλη εκπαίδευση και δεν παραμεριστεί η στενότητα σκέψης των υπηρεσιών. Και να μην λησμονείται ότι ο ρόλος του Ναυτικού είναι εκ της φύσεως του διακλαδικός.

Η εφαρμογή τέτοιων προτάσεων θα αποτελέσει επαναστατική αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας και δράσης του Πολεμικού Ναυτικού. Η προτεινόμενη δραστική αλλαγή δεν έχει πιθανότητες επιτυχίας παρά μόνο αν το ΠΝ εκμεταλλευθεί το πιο πολύτιμο στοιχείο του, τον ανθρώπινο παράγοντα. Κανένα οπλικό σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά αν δεν υπάρχει έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό. Η διαχείριση προσωπικού για το ΠΝ έχει μείνει अपαράλλαχτη εδώ και τριάντα χρόνια, παρά τις σημαντικές καινοτομίες στη ναυτική τεχνολογία. Πρέπει να γίνουν προσαρμογές στη διαχείριση προσωπικού και στις τεχνικές εκπαίδευσης ούτως ώστε ο ανθρώπινος παράγοντας του Πολεμικού Ναυτικού να είναι σε θέση να αποδώσει σύμφωνα με τις απαιτήσεις των νέων καιρών. Οι αλλαγές στην

εκπαίδευση αποτελούν πρώτη προτεραιότητα. Η άγνοια ή η έλλειψη εξοικείωσης με τη χρήση συστημάτων πληροφορικής, σε όλα τα επίπεδα, δεν επιτρέπει τη μέγιστη αξιοποίηση των σύγχρονων οπλικών συστημάτων. Η κατάλληλη εκπαίδευση στη Ναυτική Σχολή Πολέμου θα αναπτύξει την στρατηγική σκέψη στις υψηλότερες βαθμίδες της διοίκησης, ενώ η διατήρηση των ναυτικών ικανοτήτων δεν νοείται να παραβλεφθεί.

Η πρόσφατη Δομή Διοίκησης του NATO, που εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2004, προβλέπει την δημιουργία Εκπαιδευτικού Κέντρου Θαλάσσιων Επιχειρήσεων Απαγόρευσης (Maritime Interdiction) στη Σούδα, για την παροχή εκπαίδευσης στις συμμαχικές ναυτικές δυνάμεις επί των συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Το Κέντρο θα έχει πολυεθνική στελέχωση και θα διοικείται από Έλληνα ανώτατο αξιωματικό. Είναι προφανές πως στο σύγχρονο στρατηγικό περιβάλλον, αυτό το Κέντρο θα παρέχει πολύτιμες υπηρεσίες στη Συμμαχία και θα ενισχύσει το ρόλο της χώρας εντός αυτής. Παρόλα αυτά, τρία χρόνια μετά τη λήψη της απόφασης, ελάχιστα έχουν γίνει για τη λειτουργία αυτού του Κέντρου. Είναι αρκετά σημαντικό για την Ελληνική Αμυντική Ηγεσία και ειδικότερα για εκείνη του Ναυτικού να αντιληφθούν τη σημασία αυτής της εκπαιδευτικής εγκατάστασης για το όφελος της Ελλάδας και να επιταχυνθούν οι διαδικασίες για την έναρξη της λειτουργίας του.

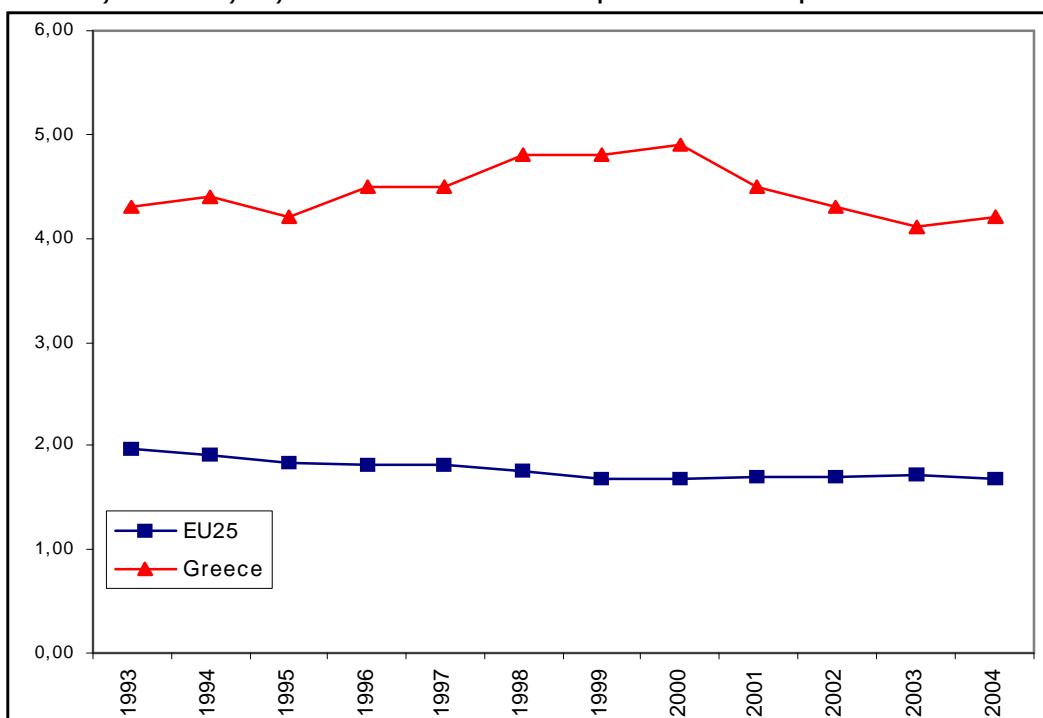
(γ) Αμυντικές Δαπάνες και Αμυντική Βιομηχανία

Αμυντικές δαπάνες

Η Ελλάδα, μέλος τόσο του NATO όσο και της ΕΕ, από το 1952 και το 1981 αντίστοιχα, επενδύει ετησίως στην αμυντική θωράκιση της σημαντικούς ανθρώπινους και υλικούς πόρους. Συγκριτικά με τα άλλα μέλη τόσο της ΕΕ όσο και του NATO, η Ελλάδα, σε σχετικούς όρους, κατατάσσεται ως η χώρα με τις υψηλότερες στρατιωτικές δαπάνες που αποτελούν την σε χρηματικούς όρους αποτίμηση της επένδυσης στην άμυνα και ασφάλεια. Παραδειγματος χάρη, εκφρασμένες ως ποσοστό του ΑΕΠ, οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες επί σειρά πολλών ετών σταθερά υπερβαίνουν κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ και του NATO. Ενδεικτικά, το 2004 ανήλθαν στο 4,2% του ΑΕΠ. Μέγεθος που είναι υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου ευρωπαϊκού και νατοϊκού μέσου όρου για το ίδιο έτος. Η συγκριτικά μεγάλη επένδυση πολύτιμων πόρων στην άμυνα είναι αποτέλεσμα των ιδιαίτερων προβλημάτων εξωτερικής ασφάλειας που αντιμετωπίζει η Ελλάδα σε σχέση με τους υπόλοιπους εταίρους της στην ΕΕ και στο NATO. Ειδικότερα, η Τουρκία, παρά την όποια βελτίωση στο κλίμα των διμερών σχέσεων τα τελευταία χρόνια, συνεχίζει να αποτελεί για την ελληνική πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας την κύρια και πιο άμεση εξωτερική απειλή για τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα και κυριαρχικά δικαιώματα.

Διάγραμμα 2:

Αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ-25 και την Ελλάδα 1993-2004

Παρά την καταγραφείσα βελτίωση στο κλίμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων το τελευταίο διάστημα, τα ζητήματα που αποτελούν τον σκληρό πυρήνα των προβλημάτων που ταλανίζουν τις διμερείς σχέσεις τους δεν έχει επηρεασθεί. Για όσο καιρό τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής παραμένουν στην Κύπρο, το κυπριακό πρόβλημα άλυτο και οι μονομερείς τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο εν ισχύ η Ελλάδα θα συνεχίσει να επενδύει πολύτιμους και εξ ορισμού

περιορισμένους πόρους στην άμυνα και τις στρατιωτικές ικανότητές της. Δεδομένων τόσο των δημοσιονομικών δυσχερειών όσο και των περιορισμών που επιβάλλει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης που διέπει την δημοσιονομική λειτουργία στην Ευρωζώνη, εκτιμάται ότι τα επόμενα έτη θα καταγραφεί μία πτωτική τάση στις ελληνικές αμυντικές δαπάνες εκφρασμένες ως ποσοστό του ΑΕΠ. Μία ευλογοφανής τουλάχιστον εκτίμηση είναι ότι αυτές θα κυμανθούν γύρω στο 3% με 3,5% του ΑΕΠ το οποίο σε σύγκριση με τον ετήσιο μέσο όρο 4,5% της περιόδου 1988-2004 θα αποτελεί, εάν και εφόσον πραγματοποιηθεί, μια σημαντική μείωση. Όμως, αυτή η πρόβλεψη βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην κατάσταση που θα διαμορφωθεί στο πεδίο των ελληνοτουρκικών διμερών σχέσεων. Αν οι σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας παραμείνουν περίπου όπως έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια τότε οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες θα κυμανθούν στα προαναφερόμενα επίπεδα συνυπολογίζοντας φυσικά τα οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από μία ορθολογικότερη διαχείριση των πόρων που ετησίως η χώρα επενδύει στην εθνική άμυνα. Αν όμως οι ελληνοτουρκικές σχέσεις χειροτερέψουν, η πιθανότητα οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες να καταγράψουν ανοδικές τάσεις προς τα «παραδοσιακά» τους επίπεδα είναι αρκετά ισχυρή. Ένας σημαντικός αλλά όχι μοναδικός παράγοντας που θα επηρεάσει την εξέλιξη των σχέσεων των δύο χωρών είναι η πρόοδος των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την ΕΕ ενώ δεν πρέπει να υποτιμηθούν οι εξελίξεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή στην Τουρκία που παραδοσιακά επηρεάζουν άμεσα τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Αμυντική Βιομηχανία

Συστηματικές προσπάθειες για την ανάπτυξη αμυντικής βιομηχανίας ξεκίνησαν στην Ελλάδα στα μέσα της δεκαετίας του 1970 (αν και κάποιες εταιρείες, όπως η τότε ΠΥΡΚΑΛ, προϋπήρχαν αυτής της ημερομηνίας). Οι αντικειμενικοί στόχοι ήταν η ικανοποίηση των εθνικών στρατιωτικών αναγκών, η αύξηση της συμμετοχής των εγχώριων κατασκευαστών και ταυτόχρονα η μείωση της εξάρτησης από τους προμηθευτές του εξωτερικού. Από τεχνολογικής πλευράς, η προσπάθεια κρίνεται επιτυχής. Η ελληνική αμυντική βιομηχανία παράγει μια μεγάλη ποικιλία εξοπλισμού για τις ανάγκες των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Η προσπάθεια εξαγωγών αμυντικού υλικού σε άλλες χώρες είχε μέχρι τώρα περιορισμένη επιτυχία.

Υπήρξαν σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα που προκλήθηκαν από διάφορους παράγοντες: τη μικρή εγχώρια αγορά, η οποία επηρεάζει σημαντικά τη βιωσιμότητα των γραμμών παραγωγής, η υιοθέτηση αναποτελεσματικών μεθόδων διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης και της καθυστερημένης αντίδρασης στις τεχνολογικές εξελίξεις και τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων, η σχετικά αναποτελεσματική χρήση των αντισταθμιστικών ωφελημάτων, των συμφωνιών και των Μνημονίων Κατανόησης [MoU] (με χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο) και τα προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας (κυρίως από τις ΗΠΑ και την Γερμανία) τα οποία δεν βοήθησαν ιδιαίτερα την εγχώρια βιομηχανία.

Ως αποτέλεσμα, μερικές από τις κρατικές βιομηχανίες ιδιωτικοποιήθηκαν (σε ορισμένες περιπτώσεις η διαδικασία βρίσκεται σε εξέλιξη), προκειμένου να επιβιώσουν και να γίνουν εν τέλει ανταγωνιστικές. Η γενική αντίληψη πλέον είναι

πως ο μοναδικός τρόπος για να επιβιώσει η ελληνική Αμυντική Βιομηχανία είναι μέσω της συμμετοχής της σε πολυεθνικά προγράμματα συνεργασίας.

Για πρώτη φορά, υπάρχει μια προσπάθεια για μακροπρόθεσμο προγραμματισμό και ένα δεκαπενταετές πρόγραμμα εξοπλισμών (καλύπτοντας τα έτη 2005–2020) που παρουσιάστηκε δημόσια πριν από ένα περίπου χρόνο (Μάρτιος 2006). Αυτό το σχέδιο περιγράφει όλες τις ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων για τα επόμενα χρόνια, σύμφωνα με την τρέχουσα σημασία τους και η συνολική αξία αυτών των αναγκών βρίσκεται στα €52 δισ. Όπως είναι λογικό, αυτή η λίστα των εξοπλιστικών προγραμμάτων θα αλλάξει και θα επανεξεταστεί σύμφωνα με τις εξελίξεις του περιβάλλοντος ασφαλείας της χώρας. Αυτό το μακροπρόθεσμο πρόγραμμα θα εφαρμοστεί μέσω των πενταετών προγραμμάτων (Ενιαία Μεσοπρόθεσμα Προγράμματα Ανάπτυξης και Εκσυγχρονισμού/ΕΜΠΑΕ). Προς το παρόν η κυβέρνηση έχει εγκρίνει τη χρήση ετησίως €1.9 δισ. (δηλαδή €19 δις για τα έτη 2006-15, χωρίς την προσαρμογή για πιθανές αυξήσεις του ΑΕΠ) για την άμυνα της χώρας.

Αυτό σημαίνει πως για τα ΕΜΠΑΕ 2006 – 2015 η κυβέρνηση έχει προς το παρόν διαθέσει €22.1 δισ., στα οποία περιλαμβάνονται €5.1 δισ. για υπάρχουσες υποχρεώσεις. Υπάρχουν δύο εναλλακτικά, διευρυμένα, σενάρια για τα ΕΜΠΑΕ της ίδιας περιόδου (ένα με συνολική αξία €36.7 δισ. και το άλλο με €51.9 δισ.), τα οποία λόγω αυξημένου κόστους και δημοσιονομικών περιορισμών, δεν συγκεντρώνουν υψηλές πιθανότητες υλοποίησης. Η ύπαρξη αυτών των σεναρίων θα πρέπει να αποδοθεί μάλλον στην πιθανότητα μετακύλησης μερικών προγραμμάτων προς υλοποίηση έως το 2020, ή στην πιθανότητα η μελλοντική οικονομική κατάσταση να είναι καλύτερη του αναμενόμενου.

Προοπτικές της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας

Η άποψη μας είναι πως οι εταιρίες της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας είναι γενικά καλύτερα προετοιμασμένες και περισσότερο έτοιμες να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος σε σύγκριση με τη μέση εταιρία του πολιτικού τομέα που δραστηριοποιείται στους ίδιους βιομηχανικούς κλάδους. Πιο κάτω εξηγούμε τον λόγο. Προτού στραφούμε στις προοπτικές βιωσιμότητας της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα μέλη του Συνδέσμου Ελλήνων Κατασκευαστών Πολεμικού Υλικού (ΣΕΚΠΥ, ιδρύθηκε το 1982), ο οποίος αποτελεί το σύνδεσμο που επίσημα εκπροσωπεί τη βιομηχανία, δεν έχουν ακόμα καταφέρει να σχηματίσουν ουσιαστική κοινή στρατηγική ή να συντονίσουν τις δραστηριότητες τους. Επιπλέον, οι διαφορές των μεγαλύτερων σε σχέση με τις μικρότερες εταιρίες (που αποτελούν τον κορμό του ΣΕΚΠΥ), ώθησαν τις πρώτες να δημιουργήσουν πολύ πρόσφατα έναν νέο «δικό τους» σύνδεσμο.

Όσον αφορά την πλευρά του κράτους είναι χαρακτηριστικό πως το 2003 οι Κόλλιας και Ραφαηλίδης² έγραψαν πως «μέχρι πρόσφατα δεν υπήρχε καμιά απόπειρα να προετοιμαστεί ένα μητρώο επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο τομέα της αμυντικής βιομηχανίας». Αυτό σημαίνει πως το κράτος δεν είχε κανέναν τρόπο να γνωρίζει ποιος ήταν ικανός να παράγει τι. Αυτή η κατάσταση

² Kollias, C. and Rafailidis, A. "A Survey of the Greek Defence Industry", Defence and Peace Economics, vol. 14(4), σελ. 311 – 324, Aug. 2003.

οδήγησε σε αρκετές περιπτώσεις στην ανάθεση παραγγελιών σε ξένες εταιρίες ακόμα και όταν οι εγχώριες μπορούσαν να παράγουν το ίδιο προϊόν με υψηλή ελληνική προστιθέμενη αξία χωρίς να επιδεινώνεται το ισοζύγιο πληρωμών.

Η Ελληνική Προστιθέμενη Αξία (γνωστή ως ΕΠΑ) είναι γενικά πολύ χαμηλή. Μεταξύ των ετών 1997 και 2000 το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ανέθεσε συμβάσεις συνολικού ύψους περίπου €8.8 δισ. Σύμφωνα με το Υπουργείο, περίπου το 40% της αξίας αυτών των συμβάσεων κατευθύνθηκε προς την Ελληνική αμυντική βιομηχανία (στοιχεία από το ειδικό τεύχος του περιοδικού Στρατηγική «Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία 2000 – 2001», 2001). Η κατάσταση σε ότι αφορά την ΕΠΑ γίνεται πιο δύσκολη εξαιτίας του γεγονότος ότι μέχρι πολύ πρόσφατα δεν υπήρξε καμία προσπάθεια δημιουργίας ενός μητρώου κατασκευαστών για τις εταιρίες της αμυντικής βιομηχανίας. Αυτό σημαίνει πως το Ελληνικό δημόσιο δεν είχε τρόπο να γνωρίζει ποιος ήταν ικανός να παράγει τι ακριβώς (Ραφαηλίδης, 2002).³ Αυτή η κατάσταση «ώθησε» ουσιαστικά αρκετές φορές σε ανάθεση συμβάσεων σε ξένες εταιρίες, ακόμα και σε περιπτώσεις στις οποίες υπήρχαν Ελληνικές οι οποίες μπορούσαν να παράγουν τα ίδια προϊόντα με μεγάλη ΕΠΑ, χωρίς να επιβαρύνουν το ισοζύγιο πληρωμών.

Επιπλέον, όπως σημειώνει ο Ραφαηλίδης στην πιο πάνω μελέτη, αν και το προαναφερθέν μητρώο θα πρέπει να είναι πλέον σχεδόν έτοιμο, θα κατορθώσει να δώσει μονάχα μια ιδέα του τι παράγεται επί του παρόντος, καθώς και του τι μπορεί να παραχθεί στο μέλλον. Δεν υπήρξε κάποια διαδικασία τεχνολογικού auditing, η οποία θα επέτρεπε στο δημόσιο να αντιληφθεί τις πραγματικές τεχνολογικές ικανότητες των αμυντικών εταιριών. Πιθανώς να πρόκειται για ένα βήμα που πρόκειται να γίνει στο μέλλον, αλλά προς το παρόν δεν είμαστε πλήρως ενήμεροι σχετικά με τις τεχνολογικές ικανότητες των εταιριών, δεν είμαστε ενήμεροι σχετικά με το ρυθμό με τον οποίο αυτές βελτιώνονται, δεν είμαστε ενήμεροι σχετικά με τους παράγοντες που επιδρούν στην εξέλιξη αυτών των ικανοτήτων. Με λίγα λόγια, δεν γνωρίζουμε τον τρόπο με τον οποία λαμβάνει χώρα η διαδικασία της τεχνολογικής συσσώρευσης μέσα στην Ελληνική αμυντική βιομηχανία. Η τεχνολογική συσσώρευση αναφέρεται στη διαδικασία μέσα από την οποία αυξάνονται ή βελτιώνονται οι ικανότητες για δημιουργία και διαχείριση της τεχνολογικής αλλαγής (τις οποίες ονομάζουμε τεχνολογικές ικανότητες). Στις τεχνολογικές ικανότητες περιλαμβάνονται η γνώση, η εμπειρία, οι δεξιότητες, καθώς και οι οργανωσιακές δομές και διασυνδέσεις.

Επιστρέφοντας στο θέμα των προοπτικών της βιομηχανίας, πάνω από 140 εταιρίες είναι μέλη του ΣΕΚΠΥ. Μόνο περίπου 40 από αυτές εμφανίζονται όμως να συμμετέχουν σε παραγωγικές διαδικασίες σχετικές με την άμυνα σε σχετικά μόνιμη βάση, ενώ οι υπόλοιπες μοιάζουν να αποτελούν κατασκευαστές που έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στην αμυντική παραγωγή, χωρίς αυτό να αποτελεί μία κύρια ή / και μόνιμη δραστηριότητα στον ετήσιο κύκλο εργασιών τους. Ακόμα και για τις κυρίως αμυντικές βιομηχανίες, ο κύκλος εργασιών δεν προέρχεται εξ ολοκλήρου από αγορές του ΥΕΘΑ.

³ Ραφαηλίδης, Α. «Τεχνολογική Μάθηση μέσα από Συνεργασίες: μια εφαρμογή στην Ελληνική αμυντική βιομηχανία», Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2002.

Όπως σε όλες τις χώρες, παρόλο που κάποιος αναφέρεται στην «αμυντική βιομηχανία» ή τον «αμυντικό τομέα» (εταιρίες που δραστηριοποιούνται και πωλούν στο χώρο της άμυνας), οι εταιρίες που αποτελούν την αμυντική βιομηχανία εμπλέκονται στην ουσία σε υψηλά διαφοροποιημένο σύνολο κλάδων, τομέων και δραστηριοτήτων. Αυτό συμβαίνει γιατί οι εφαρμογές άμυνας απαιτούν ένα ευρύτατο φάσμα τεχνολογιών και τεχνολογικών δυνατοτήτων, το οποίο ξεκινά π.χ. από το απλό γυαλί και φτάνει στη σύνθετη θωράκιση, και από τις εξειδικευμένες ηλεκτρικές ασφάλειες στο σύνθετο λογισμικό ηλεκτρονικού πολέμου.

Η ελληνική αμυντική βιομηχανία δεν αποτελεί εξαίρεση και οι εταιρίες κατανέμονται (στοιχεία από Ραφαηλίδης 2002, και Κόλλιας και Ραφαηλίδης 2003, αναφέρονται σε 80 εταιρίες) μεταξύ των εταιριών μεταλλικών προϊόντων και μεταλλουργίας (37%), ηλεκτρικών και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (25.9%), μεταφορών (18.5%), μηχανολογικού εξοπλισμού (9.26%) και πλαστικών και ελαστικών (9.26%). Με τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των εταιριών, αυτό σημαίνει ότι θετική ή αρνητική εξέλιξη σε κάποιον κλάδο επηρεάζει ανάλογα και τους υπόλοιπους. Με δεδομένο ότι η τεχνολογική τους στάθμη είναι αρκετά υψηλή σε σχέση με την ελληνική βιομηχανία στο σύνολό της (όπως προκύπτει και από Πάκο, 2002), επιτυχημένες πολιτικές ανάπτυξης της αμυντικής βιομηχανίας θα έχουν τελικά θετικό αντίκτυπο στο σύνολο της βιομηχανίας και στην οικονομία.

Οι εταιρίες εξαγουν επίσης ένα σημαντικό τμήμα της συνολικής παραγωγής τους. Με δεδομένα του 2002, ποσοστό 74% των εταιριών εξαγουν μέρος της παραγωγής τους, ενώ για το 28% αυτών, οι εξαγωγές αποτελούν πλέον του 25% του κύκλου εργασιών τους. Στην πραγματικότητα, για το 11.5% των εταιριών οι εξαγωγές αποτελούν περισσότερο του 80% του κύκλου εργασιών τους. Αυτό σημαίνει πως πολλές εταιρίες δεν είναι άμεσα εξαρτημένες από τις ελληνικές αμυντικές δαπάνες αλλά είναι τεχνολογικά και εμπορικά συγκριτικά αυτόνομες.

Όταν συγκρίνονται με τη μέση εταιρία (εκτός αμυντικού τομέα) και τον αντίστοιχο βιομηχανικό τους τομέα, οι εταιρίες αμυντικού υλικού είναι σημαντικά μεγαλύτερες σε βασικούς όρους όπως ο κύκλος εργασιών (με μέσο όρο €32 εκατομμύρια συγκριτικά με €6 εκατομμύρια), ο αριθμός εργαζομένων (με μέσο όρο 376 έναντι 59) και καθαρά περιουσιακά στοιχεία (μέσος όρος €38.6 εκατομμύρια έναντι €6.6) (Ραφαηλίδης, 2002). Αυτό σημαίνει πως οι εταιρίες αμυντικού υλικού είναι σε καλύτερη θέση να αντιμετωπίσουν τις μελλοντικές προκλήσεις και είναι πιο πιθανό να φέρουν στην κατοχή τους καλύτερες τεχνολογικές δυνατότητες και περισσότερους οικονομικούς πόρους. Επιπρόσθετα, μόνο ένα μέρος των εσόδων της αμυντικής βιομηχανίας αποδίδεται στις αγορές του ΥΕΘΑ. Για τις 20 εταιρίες με τις περισσότερες πωλήσεις προς το ΥΕΘΑ, το 41.7% των εισοδημάτων σχετίζεται με το ΥΕΘΑ και τα υπόλοιπα προέρχονται από άλλους εμπορικούς τομείς. Για τις υπόλοιπες εταιρίες αυτό το ποσοστό είναι σημαντικά μικρότερο. Αυτοί οι αριθμοί γενικώς υποδηλώνουν πως οι αμυντικές βιομηχανίες δεν είναι πλήρως εξαρτημένες από τις αγορές του ΥΕΘΑ.

Τέλος, οι εταιρίες αμυντικού υλικού είναι σχετικά καλά προσαρμοσμένες στις σύγχρονες βιομηχανικές δομές, οι οποίες αρκετά συχνά απαιτούν συνεργασίες, κοινοπραξίες, κοινή έρευνα και ανάπτυξη, διαμοιρασμό του κόστους κτλ. Ο

Ραφαηλίδης (2002) μελέτησε 19 εταιρείες του αμυντικού τομέα διαπίστωσε πως δραστηριοποιούνταν σε ένα σύνολο 141 συμφωνιών συνεργασίας διαφόρων μορφών (το οποίο αντιστοιχεί σε περισσότερες από 7 συνεργασίες η καθεμία). Από αυτές τις συμφωνίες, 76 αφορούσαν την αγορά ή πώληση τεχνολογίας στο εξωτερικό, ενώ 45% αυτών στην ουσία αφορούσαν τη μεταφορά τεχνολογίας από μια ελληνική εταιρία σε ένα ξένο πελάτη. Αυτά τα νούμερα υποδεικνύουν πως το τεχνολογικό επίπεδο των Ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών είναι συγκριτικά υψηλό.

Συνοψίζοντας, η Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία αφορά μια ομάδα υψηλά διαφοροποιημένων εταιριών που πωλούν και στον αμυντικό και στον εμπορικό τομέα, έχουν ένα σημαντικό κομμάτι εσόδων προερχόμενο από εξαγωγές, έχουν πολύ καλύτερους βασικούς οικονομικούς δείκτες σε σχέση με το μέσο ομόλογο τους σε χώρους εκτός αμυντικού τομέα και συμμετέχουν δυναμικά σε κοινοπραξίες. Όλα αυτά δε σημαίνουν πως αυτές οι εταιρίες μπορούν να επιβιώσουν στο μέλλον, ειδικά με μειούμενους αμυντικούς προϋπολογισμούς. Σημαίνουν παρόλα αυτά πως όχι μόνο είναι σε καλύτερη θέση να αντιμετωπίσουν το μέλλον, αλλά ίσως και να λειτουργήσουν ως «ατμομηχανές» και διαχύτες τεχνολογίας προς την υπόλοιπη ελληνική οικονομία.

Αναφορικά με τις διάφορες μορφές των συμφωνιών συνεργασίας, ο Ραφαηλίδης (2002 και 2004⁴) θεωρεί ότι ένα από τα κύρια κίνητρα για την σύμπληξή τους είναι οι νέες αναδυόμενες σημαντικές τεχνολογίες και η ταχύτατη τεχνολογική αλλαγή που συνεπάγεται ότι τα προϊόντα καθίστανται γρήγορα απαρχαιώμενα και οι εταιρίες χρειάζεται να έχουν απόσβεση των επενδύσεων τους σε πολύ μικρότερο χρονικό διάστημα σε σχέση με το παρελθόν. Αυτή η ταχύτητα της τεχνολογικής προόδου είναι λίαν σημαντική και είναι παρεπόμενο του τρέχοντος τεχνο – οικονομικού παραδείγματος. Ακόμα και μεγάλες εταιρίες δεν μπορούν να συνεχίσουν αυτόνομα και συχνά ενδιαφέρονται να εμπλακούν σε συνεργασίες, συχνά με φαινομενικά πιο αδύναμους εταίρους.

Εμπειρικά και θεωρητικά φαίνεται ότι οι συνεργασίες βοηθούν τις εταιρίες να:

- καταφέρνουν να ενσωματώνουν και να εσωτερικεύουν τις συνεχώς αναπτυσσόμενες τεχνολογίες
- διαχειρίζονται καλύτερα τον τεχνολογικό κίνδυνο
- διαχειρίζονται καλύτερα το κόστος που σχετίζεται με την ταχύτατη τεχνολογική αλλαγή
- εστιάζουν τη λειτουργία τους σε δραστηριότητες οι οποίες είναι πράγματι βασικές για αυτές και να αποδίδουν τις μη – ζωτικές, στις οποίες έχουν αδυναμίες, στους εταίρους
- ενισχύουν την ικανότητα των εταιριών να αναπτύσσουν και να προωθούν νέα προϊόντα και υπηρεσίες, να εισέρχονται σε νέα τμήματα της αγοράς και σε γεωγραφικά νέες αγορές
- δημιουργούν ευκαιρίες για αυξημένα έσοδα από υπάρχοντες πελάτες, κανάλια διανομής και προϊόντα, μέσα από την προσθήκη των συμπληρωματικών ικανοτήτων και εμπειρίας των εταιριών

⁴ Rafailidis, A. "Offsets as a Technology Strategy Tool: technology transfer through cooperation in Greece", 2nd International Conference on Defence, Security and Economic Development, TEI of Larissa, Greece 18 – 20 June 2004.

Οι αυτάρκειες και κάθετα ολοκληρωμένες εταιρίες του πρόσφατου παρελθόντος τείνουν πλέον προς εξαφάνιση. Μόνο ελάχιστες εταιρίες είναι πια ικανές να αναπτύξουν, να κατασκευάσουν και να πουλήσουν τις υπηρεσίες και τα προϊόντα τους μόνες τους, ενώ οι εταιρίες που κατέχουν την τελευταία λέξη της τεχνολογίας είναι ακόμα λιγότερες. Σε αντίθεση με το παρελθόν λοιπόν, οι συνεργασίες, οι συμμαχίες, η οργανωσιακή γνώση (organizational knowledge) και εξειδίκευση, η επιχειρηματική δυνατότητα και η εξερεύνηση της αγοράς είναι οι καταλύτες της επιτυχίας για το μέλλον.

Μια ισχυρή τάση που επικρατεί στις πωλήσεις αμυντικού υλικού είναι το γεγονός πως οι συμφωνίες αντισταθμιστικών ωφελημάτων με πολύ υψηλή αξία (συχνά πλέον του 100%) έχουν γίνει ένα σχεδόν αναπόσπαστο κομμάτι οποιασδήποτε πώλησης, ακολουθώντας τη μείωση των αμυντικών προϋπολογισμών μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Παρά το γεγονός πως οι αμυντικές δαπάνες σε ορισμένα κράτη (ειδικά στις ΗΠΑ) βρίσκονται τελευταία σε άνοδο, η παρούσα πρακτική απαιτεί ένα ικανό «ολοκληρωμένο πακέτο», σε μια πρόταση που θα περιλαμβάνει και μια βιομηχανική συνεργασία κάποιου τύπου. Αυτό οδηγεί στο επιχείρημα ότι για τις εταιρίες σε χώρες όπως η Ελλάδα, η συμμετοχή σε κοινοπραξίες συνεργασίας, πέρα από το ότι είναι αναγκαία, έχει γίνει σχετικά ευκολότερη και αποτελεί πια απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη.

Επομένως, η συμμετοχή της Ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας σε συμφωνίες κοινοπραξίας αποτελεί προσαρμογή στις παρούσες συνθήκες, τόσο από καθαρά τεχνολογική σκοπιά, όσο και από την πλευρά της αγοράς αμυντικού υλικού. Για την περαιτέρω υποστήριξη αυτού του επιχειρήματος, ένα παράδειγμα είναι η ευρωπαϊκή αεροδιαστημική βιομηχανία (Ραφαηλίδης, 2003⁵), στην οποία πρακτικά όλες οι σημαντικές εταιρίες είναι με διάφορους τρόπους συνδεδεμένες μεταξύ τους. Επομένως, οι κοινοπραξίες όλων των ειδών είναι βασικά αποτέλεσμα της παρούσας τεχνο-οικονομικής κατάστασης και άρα επιχειρηματικών και όχι κυβερνητικών επιλογών. Καθορίζονται από ανταγωνιστικά, βιομηχανικά, τεχνικά και οικονομικά κριτήρια που προσδιορίζονται από σχέσεις μεταξύ εταιριών και όχι μεταξύ κρατών. Ουσιαστικά, εταιρίες από όλες τις χώρες και όλους τους βιομηχανικούς τομείς εμπλέκονται σε συμφωνίες κοινοπραξίας.

Η ελληνική αμυντική βιομηχανία ήδη συνεργάζεται με ευρωπαϊκές και αμερικανικές εταιρίες. Φαίνεται, πάντως, να υπάρχουν κάποιες διαφορές στη συμπεριφορά των εταίρων ανάλογα με την προέλευση τους. Πιο συγκεκριμένα, ο Ραφαηλίδης (2002) γράφει ότι οι αμερικανικές εταιρίες είναι πιο διστακτικές για διάφορους λόγους (ενώ τους απαγορεύεται εξ ολοκλήρου σε κάποιες περιπτώσεις) να συμμετέχουν σε πραγματικές συνεργασίες και οι σχέσεις μαζί τους είναι μάλλον μονοδιάστατες (με σαφώς προκαθορισμένη ροή τεχνολογίας από τον ένα εταίρο προς τον άλλο). Οι ευρωπαϊκές εταιρίες, από την άλλη πλευρά, εμφανίζονται πιο πρόθυμες να μοιραστούν νέες τεχνολογίες και να συνεργαστούν με ξένους εταίρους ακόμα και

⁵ Ραφαηλίδης, Α. «Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία: παγκόσμιες και ευρωπαϊκές εξελίξεις», σημειώσεις για την Σχολή Εθνικής Άμυνας, Δεκ. 2003.

στις προ – ανταγωνιστικές φάσεις (ακόμα και στη φάση της έρευνας, όπως γράφουν οι Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης το 2001⁶) των προγραμμάτων.

Αυτό συμβαίνει γιατί οι δια – ευρωπαϊκές σχέσεις είναι θεσμικά ευκολότερες, ενώ οι ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες είναι κατά μέσο όρο μικρότερες και απευθύνονται σε μικρότερες αγορές έναντι των αμερικανικών και χρειάζονται επομένως τρόπους για να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά. Δεδομένου ότι οι ευρωπαϊκές εταιρίες παράγουν μια αρκετά ευρεία γκάμα αξιολογών συστημάτων ικανών να καλύψουν τις περισσότερες ελληνικές αμυντικές ανάγκες, η συνεργασία με τις ευρωπαϊκές εταιρίες μοιάζει να είναι πιο κατάλληλη για την Ελληνική αμυντική βιομηχανία.

Συμμετοχή ελληνικών εταιριών σε πολυεθνικά προγράμματα

Για μια χώρα της ΕΕ η οποία ετησίως δαπανά ένα υψηλό ποσοστό του εθνικού της προϊόντος για τα αμυντικά εξοπλιστικά προγράμματα, πιστεύουμε πως θα ήταν προς όφελός της, όπως και για την ΕΕ (ιδιαίτερα για τις χώρες – μέλη που έχουν αναπτυγμένη αμυντική βιομηχανία) να συμμετέχει σε κοινά ευρωπαϊκά βιομηχανικά και οικονομικά προγράμματα.

Η συμμετοχή του ελληνικού ΥΕΘΑ σε κοινά Ευρωπαϊκά προγράμματα έχει ξεκινήσει (BOC – HELIOS, IRIS – T, UCAV, κτλ.) και εφόσον συμφωνήθηκε τα προγράμματα να εξεταστούν από την Ευρωπαϊκή Αμυντική Υπηρεσία (EDA) καθίστανται άμεσου ενδιαφέροντος για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Άποψή μας είναι πως ένα σοβαρό ποσό από αυτό που επενδύει η Ελλάδα στον αμυντικό εξοπλισμό, θα μπορούσε να κατευθυνθεί προς κοινά Ευρωπαϊκά προγράμματα με συμμετοχή -σε ένα ρεαλιστικό βαθμό- των ελληνικών βιομηχανιών.

Εξετάζοντας την Ελληνική αμυντική βιομηχανία είναι αξιοπρόσεκτο πως χαρακτηρίζεται από ένα καίριο δυϊσμό μεταξύ των κρατικών εταιριών από τη μία και των ιδιωτικών κατασκευαστών από την άλλη. Σε όρους καθαρής αξίας, εσόδων και προσωπικού, οι ιδιωτικές εταιρίες είναι κατά μέσο όρο πολύ μικρότερες από τις τρεις δημόσιες, δηλ. την ΕΑΒ, την ΕΑΣ (Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα, από τη συγχώνευση της ΕΒΟ και της ΠΥΡΚΑΛ) και την ΕΛΒΟ. Από την άλλη πλευρά, όμως, οι ιδιωτικές εταιρίες είναι κερδοφόρες επιχειρήσεις, ενώ οι κρατικές υποφέρουν από χρόνιες και συνεχείς ζημιές. Οι δημόσιες εταιρίες έχουν πρόσφατα αρχίσει να σκέφτονται σοβαρά το ενδεχόμενο συγχώνευσής τους, με την αρχή να γίνεται με την ΕΒΟ (Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων) και την ΠΥΡΚΑΛ, δύο εταιριών που ειδικεύονταν στην παραγωγή μικρών όπλων και πυρομαχικών. Αυτός ο γάμος αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα, που εν μέρει δικαιολογούνται από την έλλειψη σχετικής εμπειρίας. Τα Ναυπηγεία Σκαραμαγκά, τα οποία μέχρι πρόσφατα ανήκαν στο Δημόσιο, βρίσκονται πλέον υπό τον έλεγχο της ThyssenKrupp Group αφού πρώτα πέρασαν από την HDW. Τα Ναυπηγεία Ελευσίνας Α.Ε., που είναι η δεύτερη μεγαλύτερη εταιρία στο ναυπηγικό τομέα, βρίσκεται επίσης σε ιδιωτικά χέρια. Αν αναλογιστούμε πως χώρες όπως η Γαλλία έχουν μόνο ένα ναυπηγείο που ασχολείται με στρατιωτικά ναυτικά προγράμματα, φαντάζει υπερβολικό να υπάρχουν δύο στην Ελλάδα. Πράγματι, υπάρχουν συζητήσεις εν εξελίξει που

⁶ Rafailidis, A. and Tselekidis, G. "Technology Strategy and Defense Industry: an evolutionary approach", 1st International Conference on Defense, Security and Economic Development in the Balkans and Eastern Mediterranean, TEI of Larissa, Greece 22 – 24 June 2001

διερευνούν την πιθανότητα μελλοντικής συγχώνευσης των ναυπηγείων Ελευσίνας και Σκαρμαγκά.

Υπάρχουν βασικά τρία σημαντικά πράγματα που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη όταν κάνουμε λόγο για συμφωνίες αμυντικού περιεχομένου μεταξύ ξένων και ελληνικών εταιριών. Το πρώτο είναι πως η ελληνική αγορά παραμένει ανοιχτή. Η χώρα παραμένει ένας βασικός αγοραστής στην παγκόσμια αγορά οπλικών συστημάτων, πραγματοποιώντας μερικές φορές πρωτοπόρες και διαφοροποιημένες αγορές, δίνοντας σε πολλές χώρες και πολλές εταιρίες την ευκαιρία να εξάγουν και να αποδείξουν την επιχειρησιακή αξία των συστημάτων τους. Το σύνολο των αγορών διαιρέθηκε κατά συνολική αξία (έως το Μάρτιο του 2002) μεταξύ των παρακάτω χωρών: ΗΠΑ 35.8%, Γερμανία 25.4%, Γαλλία 14.6%, Ρωσία 8.3%, Σουηδία 4.2%, Ελλάδα 3.7% και το Ηνωμένο Βασίλειο 2.7%. Για το εναπομείναν 5,3% δεν είχαμε στοιχεία. Αυτές οι συμφωνίες αποδεικνύουν πως ο εξοπλιστικός προσανατολισμός της Ελλάδας ήταν και παραμένει συγκριτικά ευρωπαϊκός. Οποτεδήποτε ένα Ευρωπαϊκό σύστημα ήταν επιχειρησιακά ανταγωνιστικό και/ή είχε ικανοποιητική σχέση κόστους απόδοσης ή παρείχε στη χώρα μια διαφοροποιημένη πηγή εφοδιασμού, το σύστημα επιλεγόταν.

Δεύτερον, οι Ελληνικοί κανονισμοί περί αντισταθμιστικών ωφελημάτων τέθηκαν καταρχήν σε ισχύ το 1996 και δεν έχουν αντικατασταθεί ξεκάθαρα, παρά τις αλλαγές που έχουν γίνει. Όλες οι προτάσεις πώλησης αμυντικού υλικού πρέπει να συνοδεύονται και από πρόταση αντισταθμιστικών ωφελημάτων. Αναφορικά με αυτή την μέχρι πρόσφατα ισχύουσα πολιτική, δύο από τα σημεία που χρήζουν αναφοράς είναι τα ακόλουθα:

(α) Ο συνολικός όγκος των αντισταθμιστικών ωφελημάτων έπρεπε να είναι ύψους τουλάχιστον 60% των συμβολαίων προμήθειας σε συνάλλαγμα και υποχρεωτικά να περιλαμβάνει υπεργολαβίες/αγορές ή και παραγωγή των νέων προϊόντων σε βαθμό τουλάχιστον 50% της συνολικής πιστωτικής αξίας των Αντισταθμιστικών Ωφελημάτων.

(β) Οι πολλαπλασιαστές βρίσκονται ακόμα εν ισχύ και μπορούν να προσδώσουν σε ορισμένες προτάσεις πολύ υψηλές, ουσιαστικά τεχνητές, πιστώσεις. Αυτό οδηγεί σε προτάσεις οι οποίες μπορεί περιστασιακά να είναι ιδιαίτερα επωφελείς για τον προμηθευτή. Για παράδειγμα, ένα από τα είδη των αντισταθμισμάτων αφορά την απόδοση εργολαβιών στις ελληνικές εταιρίες. Σε αυτήν την περίπτωση ο τύπος υπολογισμού της πίστωσης ήταν $C = N * V$, όπου C: συνολική πίστωση, V: αξία της παραγγελίας και N: η μεταβλητή της πίστωσης. Το N μπορεί να φτάσει μέχρι και το 4 για προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας. Αναφορικά με την άμεση επένδυση ως αντιστάθμισμα ο τύπος παραμένει ίδιος άλλα η μεταβλητή μπορεί να φτάσει το οχτώ (8). Η υψηλότερη αξία δίνεται σε βιομηχανικές επενδύσεις υψηλού ενδιαφέροντος, εξαγωγικού χαρακτήρα, οι οποίες δεν ανταγωνίζονται υπάρχουσες ελληνικές εταιρίες. Άμεση επένδυση κοντά στα ελληνικά σύνορα μπορεί να λάβει μεταβλητή μέχρι δώδεκα (12) μονάδες.

Τρίτον, ο μόνος περιορισμός σχετικά με την Ελληνική Προστιθέμενη Αξία (ΕΠΑ) προσδιορίζεται σε ένα ελάχιστο 35% του έργου που ανατίθεται στην τοπική βιομηχανία. Η ΕΠΑ ορίζεται ως η έμμεση παραγωγή διαιρούμενη προς την τελική

τιμή (που ουσιαστικά αντιστοιχεί στο ποσοστό του κόστους εργασίας επί της τελικής τιμής). Η προφανής έμφαση στα εργατικά προκαλεί συμφωνίες συνεργασίας που έχουν υψηλές απαιτήσεις σε εργασία (Labor intensive). Αυτό ίσως αποτελεί πλεονέκτημα όταν ο πελάτης είναι μια χώρα που δίνει σημασία στην δημιουργία θέσεων εργασίας, όπως και όταν ο πιθανός προμηθευτής επιθυμεί να κατευθύνει μέρος των εργασιών υψηλής εργασίας σε ένα περιβάλλον με χαμηλότερο κόστος, αλλά μονάχα σε αυτές τις περιπτώσεις.

Η κατάσταση όσον αφορά τις προοπτικές συνεργασίας χαρακτηρίζεται, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, από το γεγονός πως μέχρι πρόσφατα δεν υπήρχε καμία προσπάθεια να δημιουργηθεί και να κρατείται ενήμερο ένα μητρώο εταιριών που ασχολούνται ενεργά με τον αμυντικό τομέα. Οι συγγραφείς πιστεύουν πως προκειμένου μια συνεργασία να είναι επωφελής για όλους τους εταίρους, υπάρχει ένα καίριο θέμα προς διερεύνηση: η τεχνολογική απόσταση μεταξύ των πιθανών εταιριών (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2001 και Ραφαηλίδης, 2002). Πιστεύεται πως υπάρχει ένα ελάχιστο τεχνολογικό επίπεδο που πρέπει να επιτευχθεί πριν μια εταιρία καταστεί ικανή να συνεργαστεί με επιτυχία. Ίσως μερικές φορές οι Ελληνικές εταιρίες δεν μπορούν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες συνεργασίας, όχι επειδή οι ξένοι εταίροι δεν επιθυμούν τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας αλλά γιατί απλώς δεν βλέπουν τον τρόπο με τον οποίο θα επιτύχουν αυτή τη μεταφορά προς συνεργάτες που διαθέτουν σημαντικά χαμηλότερες τεχνολογικές δυνατότητες από τις δικές τους.

Πιθανώς υπάρχει μια ενδιάμεση τεχνολογική απόσταση μεταξύ των εταιριών που μπορεί να βελτιώσει τις πιθανότητες επιτυχούς συνεργασίας. Αυτή η «ενδιάμεση» απόσταση μεταξύ των εταιριών σημαίνει πως από την μία πλευρά ο εγχώριος συνεργάτης έχει τις τεχνολογικές δυνατότητες που απαιτούνται ώστε να κατανοήσει την τεχνολογία του ξένου εταίρου και, από την άλλη, πως θα υπάρχει χώρος για την ανάπτυξη κατανόησης, κοινής γλώσσας και κουλτούρας.

Μεγάλη απόσταση σημαίνει πως οι λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά εταιρίες θα μπορούν να μάθουν πολλά από την πιο προηγμένη εταιρία, αλλά θα στερούνται τη δυνατότητα να κατανοήσουν ικανοποιητικά και να συσσωρεύσουν τις τεχνολογικές δυνατότητες της. Αυτή η παρατήρηση υποδηλώνει πως στις περιπτώσεις όπου η απόσταση θεωρείται πολύ μεγάλη οι ξένες εταιρίες θα αναγκάζονται να επιλέξουν απλούστερες μορφές τεχνολογικής συνεργασίας, όπως το licensing (αδειοδότηση), ενώ μια μικρότερη απόσταση καθιστά τις ξένες εταιρίες πιο ικανές να χρησιμοποιήσουν πιο πολύπλοκες μορφές μεταφοράς τεχνολογίας.

Ακολουθώντας αυτές τις παρατηρήσεις, φαίνεται ότι οι περισσότερες ελληνικές εταιρίες του αμυντικού τομέα είναι διατεθειμένες να εμπλακούν σε συμφωνίες συνεργασίας, καθώς τις θεωρούν ως έναν σημαντικό τρόπο να συμμετέχουν σε σοβαρά προγράμματα αμυντικών προμηθειών. Αυτό δε σημαίνει πως όλες οι εταιρίες θα είναι και ιδανικοί εταίροι.

δ. Η βαθύτερη ενσωμάτωση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας

Στο προσεχές μέλλον η πρόκληση για την Ελλάδα θα εξακολουθήσει να είναι η εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων της ταυτοχρόνως με την εξυπηρέτηση των εθνικών της συμφερόντων. Οι αλληλοσυγκρουόμενες απαιτήσεις που αντιμετωπίζει η Ελλάδα στο πεδίο της άμυνας και της ασφάλειας είναι πολυάριθμες και επαχθείς. Οι συνθήκες καταδεικνύουν πως η διεξαγωγή μιας ενδεδειγμένης Αμυντικής Αναθεώρησης δεν θα είναι εύκολη υπόθεση. Τα ακόλουθα αποτελούν ορισμένες προτάσεις για τη βελτίωση και προσαρμογή των δυνατοτήτων της Ελλάδας προκειμένου να καταστεί εφικτή τόσο η αποτελεσματική αντιμετώπιση των σύγχρονων πολυσύνθετων προκλήσεων ασφαλείας όσο και η επίτευξη των στόχων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας και ασφάλειας.

1. Ενίσχυση των δυνατοτήτων (εξοπλισμός και προσωπικό) του Εθνικού Κέντρου Επιχειρήσεων με στόχο την αύξηση του όγκου των απαραίτητων πληροφοριών που διαβιβάζονται στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας επί όλων εκείνων των στοιχείων που αποτελούν προειδοποιητικούς παράγοντες μιας κρίσεως. Απαιτούνται βελτιώσεις σε όλους τους τομείς του κύκλου αποφάσεων ούτως ώστε ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ της εκτιμήσεως μιας πρόκλησης ασφάλειας ή απειλής και του προσδιορισμού και εκτέλεσης της αντίστοιχης αντίδρασης να συντομευθεί.
2. Δεδομένου ότι η δεξαμενή του πολιτικού προσωπικού παραμένει αρκετά περιορισμένη εξαιτίας των βασικών προβλημάτων που συνδέονται με την αδυναμία προσέλκυσης ειδικευμένου προσωπικού και παροχής ικανοποιητικών κινήτρων για την συμμετοχή σε αποστολές στο εξωτερικό, πρέπει να εξετασθούν νέοι τρόποι για την βελτίωση της ποιότητας και της δυνατότητας ανάπτυξης πολιτικού προσωπικού που θα έχει τα προσόντα να συνεισφέρει στον τομέα της πρόληψης κρίσεων.
3. Διορισμός σε κάποιες εκ των διπλωματικών και προξενικών αποστολών ειδικού προσωπικού επί θεμάτων αποτροπής κρίσεων, ειρηνευτικών αποστολών κτλ. με στόχο την απόκτηση της δυνατότητας συνεργασίας και παροχής βοήθειας σε χώρες οι οποίες βρίσκονται σε κρίση.
4. Ενίσχυση των επαφών των κρατικών φορέων με εξωτερικούς δρώντες όπως ακαδημαϊκά ιδρύματα, ερευνητικοί οργανισμοί, ΜΚΟ κτλ. Όλοι αυτοί οι εταίροι είναι βασικοί παράγοντες για την διεξαγωγή μιας ολοκληρωμένης ανάλυσης συγκρούσεων. Αυτή η προσέγγιση παρέχει την δυνατότητα μιας σε βάθος ανάλυσης των ενεργειών που απαιτούνται για την έγκαιρη προειδοποίηση και αποτροπή κρίσεων.
5. Διαμόρφωση δυσοίωνων υποθέσεων εργασίας (worst case scenarios) οι οποίες θα είναι δυνατόν να προκύψουν στην περίπτωση που δεν ληφθούν προληπτικά μέτρα προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα δομικά αίτια των συγκρούσεων. Θα πρέπει να γίνει επίσης μια καταγραφή πιθανών υποθέσεων εργασίας περί του τι πρόκειται να συμβεί αν και εφόσον ληφθούν προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση των δομικών αιτίων. Όταν θα έχει ολοκληρωθεί η εν λόγω ανάλυση και θα έχουν καθορισθεί τα

στοιχεία μια προληπτικής στρατηγικής, θα είναι επωφελές να αναλογισθούμε σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής αυτών των μέτρων και τον φορέα υλοποίησής τους. Επιπλέον, είναι σημαντικό να διασφαλισθεί πως υφίστανται και τα αναγκαία μέσα για την υλοποίηση της στρατηγικής όπως η χρηματοδότηση, το ανθρώπινο δυναμικό και η πολιτική βούληση.

6. Σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που θα συνεισφέρει στη βελτίωση των ειδικών και βασικών ικανοτήτων που απαιτούνται για την αποτελεσματική και συνεκτική ανάλυση έγκαιρης προειδοποίησης και για την συγκρότηση μιας κοινής γλώσσας εντός του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας αναφορικά με την πρόληψη κρίσεων. Αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα χρειάζεται να επεκταθεί πέραν του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και να συμπεριλάβει σε συστηματικό πλαίσιο και άλλους κρατικούς και μη κρατικούς φορείς. Είναι σημαντικό να αξιοποιηθεί η προστιθέμενη αξία όλων των δρώντων ειδικότερα στην ανάπτυξη προληπτικών στρατηγικών για επιλεγμένες περιοχές της υδρογείου.
7. Ενσωμάτωση πρακτικών και εμπειριών (lessons learned) στην εκπαίδευση, στο σχεδιασμό και στην διεξαγωγή ασκήσεων.
8. Διαμόρφωση δόγματος και διαδικασιών σχετικών με τον τρόπο δράσεως σε καταστάσεις μετά την μάχη (post-combat) και μετά τη σύγκρουση (post-conflict).
9. Η υλοποίηση αποστολών διαχείρισης κρίσεων και σταθεροποίησης δεν μπορεί να αποτελούν αρμοδιότητα μιας και μόνο εθνικής υπηρεσίας. Η Ελλάδα θα πρέπει να βελτιώσει τον συντονισμό μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών και οργανισμών και να εξετάσει τη δυνατότητα ίδρυσης ενός δι-υπηρεσιακού μηχανισμού (Υπουργείο Εξωτερικών, ΥΕΘΑ, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Δικαιοσύνης, κτλ.) ο οποίος θα είναι επιφορτισμένος με την ευθύνη της διεξαγωγής τέτοιων αποστολών. Σε αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για την βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ των ποικίλων υπηρεσιών η οποία συχνά εμποδίζεται από την έλλειψη ενός ερμηνευτικού λεξικού Πολιτικών και Στρατιωτικών Όρων ΟΗΕ-NATO-ΕΕ. Η ανάπτυξη ενός τέτοιου λεξικού θα επιτρέψει στους αρμόδιους δρώντες να εργασθούν από κοινού στο σχεδιασμό, στην οργάνωση και στην επίτευξη του πολύπλευρου τελικού στόχου, είτε αυτοί προέρχονται από κρατικές υπηρεσίες ή από την κοινότητα των ΜΚΟ, ειδικά κατά τη διάρκεια παρατεταμένων και απαιτητικών δραστηριοτήτων ανοικοδόμησης μετά από συγκρούσεις.
10. Ένας βασικός παράγοντας για την υποστήριξη των εθνικών και άλλων (NATO και ΕΕ) απαιτήσεων είναι η ικανότητα ταχείας ανάπτυξης δυνάμεων σε μακρινή απόσταση επί τη βάση των φιλοδοξιών της Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης του NATO (NRF) και των Τακτικών Σχηματισμών Μάχης της ΕΕ (battle groups). Η στρατηγική ανάπτυξη Δυνάμεων Ταχείας Αντίδρασης (NRF και battle groups) παρέχει την δυνατότητα έγκαιρης παρεμβάσεως. Διευκολύνει το NATO και την ΕΕ να επηρεάσουν μια κρίση από τα πρώτα στάδια της, περιορίζοντας πιθανότατα μια επικίνδυνη κατάσταση και

εμποδίζοντας την κλιμάκωσή της μέσω του εξαναγκασμού ή της αποτροπής. Αν αποτύχουν οι εκδηλώσεις πολιτικής βούλησης, η θαλάσσια και εναέρια μεταφορά επιτρέπουν στις κυβερνήσεις να εφοδιάσουν και να ενισχύσουν τις αναπτυγμένες στρατιωτικές τους δυνάμεις. Η δυνατότητα έγκαιρης αντίδρασης επιτρέπει επίσης την ταχεία ανταπόκριση σε εκκλήσεις για βοήθεια από έθνη όπως αποδείχθηκε στην περίπτωση της ανάπτυξης τμήματος της Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης του NATO στις αποστολές παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας μετά τον τυφώνα Κατρίνα και τον σεισμό στο Πακιστάν. Επιπρόσθετα, οι θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία κίνησης όταν η κατάσταση στο έδαφος εμποδίζει την λειτουργία των Επίγειων Γραμμών Επικοινωνίας (LOC). Προκειμένου να προσδιορισθούν τα μέσα στρατηγικών μεταφορών που απαιτούνται να αποκτηθούν, η Ελλάδα οφείλει αρχικώς να καθορίσει με ακρίβεια τις απαιτήσεις που θα κληθεί να ικανοποιήσει. Μετά την διενέργεια μιας ολοκληρωμένης Αμυντικής Στρατηγικής Αναθεώρησης οι αμυντικοί σχεδιαστές θα πρέπει να καθορίσουν ένα σύνολο στρατιωτικών δυνατοτήτων, η προσφυγή στις οποίες θα κριθεί απαραίτητη για την εκπλήρωση των εθνικών και διεθνών υποχρεώσεων. Χρησιμοποιώντας ως βάση αξιολόγησης τις πλέον απαιτητικές αποστολές από πλευράς ταχείας ανάπτυξης, η Ελλάδα θα πρέπει να καθορίσει αν η παρούσα δομή των στρατιωτικών της δυνάμεων της επιτρέπει να ανταπεξέλθει επιτυχώς σε αυτές κι αν όχι, να αξιολογήσει πως οι παρούσες δυνατότητες θα αναπροσαρμοσθούν προκειμένου κάτι τέτοιο να καταστεί δυνατό. Η αξιολόγηση αυτή οφείλει να χρησιμοποιηθεί κατόπιν ως βάση για τη διαμόρφωση ενός «πακέτου δυνατοτήτων», του οποίου η απόκτηση θα είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της επόμενης δεκαετίας ή δεκαπενταετίας, και για τον καθορισμό της κατάλληλης δράσης σχετικά με την μείωση των εναπομεινουσών ελλείψεων. Αυτό το «πακέτο δυνατοτήτων» που θα πρέπει να περιλαμβάνει μακροπρόθεσμες «ποιοτικές» και βραχυπρόθεσμες «ποσοτικές» επιλογές προκειμένου να παράσχει στην Ελλάδα ποικίλες δυνατότητες στρατηγικών μεταφορών, θα μπορεί να χρησιμεύσει ως καταλύτης για την συμπερίληψη στα εθνικά εξοπλιστικά προγράμματα των προτεραιοτήτων του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

11. Υπάρχει η ανάγκη να αυξηθεί η πληροφόρηση της κοινής γνώμης περί ΕΕ/NATO στην Ελλάδα και να αλλάξει η εικόνα της Συμμαχίας και της ΕΕ στο μέσο πολίτη που πολύ συχνά είναι «διαστρεβλωμένη» και «μονοδιάστατη». Αυτό θα επιτρέψει στους κρατούντες να εξηγήσουν επαρκώς στην κοινή γνώμη για ποιο λόγο η συνεργασία της χώρας μας με το NATO και την ΕΕ είναι αναγκαία στον τομέα των ειρηνευτικών επιχειρήσεων και των αποστολών διατήρησης της ειρήνης. Διαλέξεις, σεμινάρια, συνέδρια, συζητήσεις και δραστηριότητες δημόσιας διπλωματίας (public diplomacy) που γίνονται υπό την αιγίδα εκπροσώπων του NATO και της ΕΕ και ελληνικών ιδρυμάτων αποδεικνύονται άκρως αποτελεσματικές όσον αφορά την αύξηση του βαθμού ενδιαφέροντος των πολιτών. Αυτές οι πρωτοβουλίες οφείλουν να συνεχισθούν και να εντατικοποιηθούν. Επίσης, θα πρέπει να αντιστραφεί η τάση μείωσης της χρηματοδότησης των

προγραμμάτων δημόσιας διπλωματίας και να ενταθεί το επίπεδο συντονισμού μεταξύ των διαφόρων σχετικών κρατικών φορέων.

12. Οι επιχειρήσεις στον αναπτυσσόμενο κόσμο που η Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης του NATO και οι Τακτικοί Σχηματισμοί Μάχης της ΕΕ θα κληθούν να αναλάβουν καλύπτουν όλο το φάσμα των συγκρούσεων, από ειρηνευτικές αποστολές ως μάχες υψηλής έντασης και απαιτούν μια γκάμα στρατιωτικών ικανοτήτων και εμπειριών που δεν κατέχουν οι κληρωτοί οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνον για την εθνική άμυνα. Η ικανότητα των Ενόπλων Δυνάμεων να συμμετάσχουν αποτελεσματικά σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις πιθανώς να μειωθεί εξαιτίας της αδυναμίας διοχετεύσεως πόρων που προορίζονται για χρήση εντός των συνόρων για την επαρκή χρηματοδότηση και προετοιμασία τους. Η Ελλάδα επομένως, θα πρέπει να εξετάσει την πιθανότητα, χωρίς να υποβαθμίζεται η ικανότητά της να επικρατήσει σε μια πολεμική σύγκρουση, αναδιοργάνωσης της δομής των δυνάμεών της έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια πλήρως εθελοντική και επαγγελματική δύναμη ταχείας αντίδρασης για ειρηνευτικές αποστολές των ΟΗΕ/ΕΕ/NATO, ως μόνιμη μονάδα των Ενόπλων Δυνάμεων. Το προσωπικό της δύναμης αυτής θα προετοιμάζεται ψυχολογικά για το είδος των επιχειρήσεων υψηλής έντασης που θα καλείται να αντιμετωπίσει κατά τη διάρκεια αποστολών και θα εκπαιδεύεται ταυτόχρονα στο χειρισμό ανθρωπιστικών καθηκόντων, σταθεροποιητικών δράσεων και επιχειρήσεων μάχης. Αυτή η δύναμη θα μπορεί να εκπαιδεύεται για περίπου ένα μήνα στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστήριξης Ειρήνης στο Κιλκίς πριν την αποστολή της στο θέατρο επιχειρήσεων. Θα συμμετέχει στις ειρηνευτικές αποστολές για περίπου έξι μήνες ως ένα χρόνο πριν την επιστροφή της. Μετά το πέρας της αποστολής, θα μεσολαβεί τουλάχιστον ένας μήνας για την συγκρότησή της εκ νέου. Αν και ένα από τα κύρια μειονεκτήματα της δημιουργίας και ανάπτυξης αυτού του είδους των επαγγελματικών ειρηνευτικών δυνάμεων είναι η αύξηση του κόστους, που πηγάζει, μεταξύ άλλων, από την διάφορα του κανονικού μισθού με τον μισθό ενεργούς υπηρεσίας υπάρχουν αρκετά πλεονεκτήματα όπως η αυξημένη διαθεσιμότητα ενεργών μονάδων για σοβαρές κρίσεις και λιγότερες απώλειες ευκαιριών εκπαίδευσης για τις Ένοπλες Δυνάμεις.
13. Οι αναλυτές στρατιωτικών πληροφοριών ή οι αξιωματικοί που ασχολούνται με τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό θα πρέπει να αναπτύξουν αναλυτικά εργαλεία που θα προβλέπουν και θα περιγράφουν ένα αντιπροσωπευτικό φάσμα διαφορετικών σεναρίων «μελλοντικών κόσμων» που η Ελλάδα θα αντιμετωπίσει στα επόμενα 10 με 15 χρόνια. Αυτά τα σενάρια θα δημιουργηθούν με τη μίξη γεωπολιτικών, οικονομικών, τεχνολογικών, δημογραφικών και περιβαλλοντικών βασικών τάσεων σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και θα παρέχουν συμπληρωματικές πληροφορίες σε ένα βασικό σενάριο που θα παρουσιάζει μια μονοδιάστατη άποψη για τις μελλοντικές εξελίξεις που προβλέπεται να λάβουν χώρα στον περίγυρο της Ελλάδας και στον κόσμο.

Ελληνική συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα έχει εξελιχθεί από έναν μάλλον παθητικό υποστηρικτή σε έναν ενεργητικό συμμετέχοντα σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις και αποστολές του ΟΗΕ. Έλληνες στρατιώτες συμμετείχαν σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις στη Σομαλία (UNOSOM I), τη Βοσνία Ερζεγοβίνη (IFOR & SFOR), την Αλβανία (Επιχείρηση ALBA), το Κοσσυφοπέδιο (KFOR), το Αφγανιστάν (ISAF) και την ΠΓΔΜ (Essential Harvest/Amber Fox), ενώ έχουν συμμετάσχει και σε ρόλο παρατηρητή σε αποστολές στο Κουβέιτ, το Β. Ιράκ, τη Γεωργία και τη Δυτική Σαχάρα.

Επίσης, η Ελλάδα μετέχει στην Ταξιαρχία Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Southeast European Brigade), μια πολυεθνική ειρηνευτική δύναμη. Μετά τον πρόσφατο πόλεμο στο Λίβανο και την απόφαση ανάπτυξης της ενισχυμένης UNIFIL, η Ελλάδα εξέφρασε την ετοιμότητα της να συμμετέχει στο ναυτικό βραχίονα της αποστολής με μία φρεγάτα και ένα μεταγωγικό πλοίο. Εκτιμάται ότι στο μέλλον θα υπάρξει απαίτηση για περισσότερες ειρηνευτικές αποστολές, είτε υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και τον επιχειρησιακό έλεγχο της ΕΕ ή του NATO, είτε από 'Συνασπισμούς των Προθύμων' (Coalitions of the Willing).

Ελληνική συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές (αριθμοί σε μέγιστη δύναμη)⁷

Αποστολή	Μέγεθος Συνεισφοράς	Έτος
UNOSOM (Σομαλία)	106	1992-95
IFOR/SFOR (Βοσνία- Ερζεγοβίνη)	100	1996-
ALBA (Αλβανία)	803	1997-99
KFOR (Κόσσοβο)	1,489	1999-
Essential Harvest/Amber Fox (ΠΓΔΜ)	330	2001-
ISAF (Αφγανιστάν)	220	2002-

⁷ Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί πως το 2002 η Ελλάδα ήταν πρώτη παγκοσμίως στην κατά κεφαλήν συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές.

ε. Ασύμμετρες απειλές

Η Ελλάδα βρίσκεται γεωγραφικά στη διαχωριστική γραμμή Βορρά και Νότου, με «διαπερατά» σύνορα λόγω γεωγραφικών ιδιομορφιών και αποτελεί τόσο διαμετακομιστικό κέντρο, όσο και τελικό προορισμό παράνομων αγαθών (ναρκωτικών, ανθρώπων, κλπ.). Έχει αυξανόμενες υποχρεώσεις στον τομέα της ασφάλειας και της δημόσιας τάξης έναντι των εταίρων της λόγω της Συνθήκης Σένγκεν και άλλων θεσμικών εξελίξεων στο πλαίσιο της ΕΕ. Γενικότερα, δημοκρατικές και οικονομικά και τεχνολογικά ανεπτυγμένες κοινωνίες, όπως η ελληνική, θα συνεχίσουν να είναι τρωτές απέναντι στη διεθνή τρομοκρατία και στο διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, αλλά και σε φυσικές και τεχνολογικές καταστροφές.

Εξάλλου, έχουμε εισέλθει σε μια εποχή όπου η ασφάλεια δεν είναι πλέον ένα καθαρά στρατιωτικό ζήτημα και δεν αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα των υπουργείων Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, δεν είναι ευδιάκριτη η διαφορά μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών απειλών για την εθνική ασφάλεια ενός κράτους. Η προστασία της εθνικής ασφάλειας απαιτεί πλέον το συντονισμό και συνεργασία των υπουργείων Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών με τις λεγόμενες εσωτερικές υπηρεσίες: [αστυνομικές δυνάμεις, υπηρεσίες ασφαλείας, μονάδες αντιμετώπισης καταστροφών κτλ.]. Ένα παράδειγμα του μεγάλου αριθμού των υπηρεσιών και των υπουργείων που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας παρέχεται από το διάγραμμα 3. Αυτή ακριβώς η ανάγκη στενού συντονισμού και συνεργασίας επιβάλλει τη μεταρρύθμιση του εθνικού μηχανισμού εθνικής ασφαλείας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Διεθνικό οργανωμένο έγκλημα

Η ανάπτυξη των διεθνών επικοινωνιών και η ευρύτερη επικράτηση της οικονομίας της αγοράς μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οδήγησαν στην εντυπωσιακή αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου, των συναλλαγών και των διεθνών (άμεσων) επενδύσεων, καθώς και του αριθμού των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι παράγοντες αυτοί, σε συνδυασμό με την ευκολία των διεθνών μετακινήσεων και επικοινωνιών και τη διαπερατότητα των διεθνών συνόρων σε πολλές περιοχές του κόσμου (όπως για παράδειγμα στην πρώην ΕΣΣΔ), συνήργησαν στη δημιουργία μιας ενιαίας παγκόσμιας αγοράς για παράνομα αγαθά και δραστηριότητες και δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για την αλματώδη αύξηση του διεθνικού εγκλήματος (*transnational crime*), της τρομοκρατίας, του εμπορίου των ναρκωτικών και της διαφθοράς.⁸

Σε εθνικό επίπεδο, οι κυβερνήσεις δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένες και εξοπλισμένες για να αντιμετωπίσουν προβλήματα και απειλές που προκαλούνται από τη δράση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Αυτές οι νέες απειλές

⁸ Περίοπη θέση ανάμεσα στις δραστηριότητες του διεθνικού εγκλήματος κατέχει η διακίνηση ναρκωτικών. Σύμφωνα με υπολογισμούς ειδικών υπηρεσιών του ΟΗΕ, το εμπόριο ναρκωτικών αποτελεί μια παγκόσμια βιομηχανία με κύκλο εργασιών \$750 δισεκατομμύρια ετησίως (ενώ η αμερικανική DEA εκτιμά το ποσό σε \$400-500 δισεκατομμύρια και υπηρεσίες της Ε.Ε. σε \$100-300 δισ.) και το ξεπερνά μόνο το εμπόριο πετρελαίου και πετρελαιοειδών. Σύμφωνα με τις ίδιες εκτιμήσεις, ο συνολικός τζίρος του οργανωμένου εγκλήματος ξεπερνά το \$1 τρισ. ετησίως (3% της παγκόσμιας οικονομίας), ενώ το κόστος της διαφθοράς φθάνει τα \$500 δισ.

απαιτούν συνολική αντιμετώπιση από ένα συνδυασμό κρατικών υπηρεσιών. Σε διεθνές επίπεδο, για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος αποτελούν μονόδρομο ο υψηλός βαθμός συνεργασίας ανάμεσα σε κυβερνήσεις και τον ιδιωτικό τομέα, ο αυστηρότερος έλεγχος επί του διεθνούς χρηματο-οικονομικού τομέα, η αύξηση των συνθηκών έκδοσης εγκληματιών και η αποτελεσματικότερη λειτουργία διεθνών αστυνομικών υπηρεσιών (INTERPOL, EUROPOL) και άλλων ειδικευμένων υπηρεσιών. Βεβαίως, ιδιαίτερα μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί για την αποφυγή δημιουργίας ενός «αστυνομικού κράτους» και για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Διεθνής τρομοκρατία

Στο μέτωπο της **τρομοκρατίας**, φαίνεται ότι το κεντρικό δίκτυο της Αλ Κάιντα έχει δεχθεί σημαντικά πλήγματα. Το σημερινό δίκτυο της Αλ-Κάιντα αποτελεί ένα «χαλαρό συνεταιρισμό» ισλαμικών τρομοκρατικών οργανώσεων, χωρίς σαφή ιεραρχική δομή, που μοιράζονται μια κοινή ή τουλάχιστον συγγενική ιδεολογία και στόχους, και χαρακτηρίζεται από περιστασιακή και μάλλον αρκετά περιορισμένη συνεργασία και συντονισμό. Ωστόσο, η αντιμετώπιση της δράσης των «ενδογενών» οργανώσεων αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για ορισμένες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, ενώ συζητείται το ενδεχόμενο επιστροφής Αλ Κάιντα στο προσκήνιο με μια εντυπωσιακή ενέργεια. Η Ελλάδα παραμένει στόχος χαμηλής (αλλά όχι υποχρεωτικά μηδενικής, λόγω ξένων στόχων σε ελληνικό έδαφος) πιθανότητας.

Μιλώντας γενικότερα, προφανώς η διεθνής τρομοκρατία, είτε με τη μορφή της Αλ Κάιντα, είτε άλλων οργανώσεων δεν είναι ένα παροδικό φαινόμενο. Η προσπάθεια αντιμετώπισης απαιτεί μια καλά σχεδιασμένη, πολυεπίπεδη και πολυμερή στρατηγική από πλευράς της διεθνούς κοινότητας. Δεν επαρκεί η αστυνομικού τύπου αντιμετώπιση (αν και με τον τρόπο αυτό έχουν προληφθεί πολλά χτυπήματα σε περιπτώσεις που δεν είδαν το φως της δημοσιότητας). Καθίσταται, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη αντιμετώπιση των προβλημάτων που αν δεν γεννούν, τουλάχιστον τρέφουν την τρομοκρατία, με μια σύνθετη μεσο-μακροπρόθεσμη πολιτικο-οικονομική στρατηγική, που θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την αντιμετώπιση πολιτικών προβλημάτων όπως το Παλαιστινιακό και το Ιράκ, άμβλυση των παγκόσμιων οικονομικο-κοινωνικών ανισοτήτων, ενθάρρυνση της πολιτικής μεταρρύθμισης στον αραβικό κόσμο (με πρωτοβουλία, όμως, και με επιλογή μοντέλου από τους ίδιους τους Άραβες), καθώς και διάλογο θρησκειών και πολιτισμών.

Θα πρέπει να καταστεί, βεβαίως, σαφές ότι, ακόμα και αν υπήρχε η απαραίτητη βούληση για τη διάθεση πόρων, σταδιακή απαγκίστρωση και αναδιάταξη συμμαχιών, αυτή η προσέγγιση θα αποφέρει μεσο-μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και εν τω μεταξύ είναι απαραίτητα και τα αστυνομικά-κατασταλτικά μέτρα. Και αυτό αποτελεί ένα κρίσιμο ζήτημα σε μια Ευρώπη που αρχίζει να καταλαμβάνεται από τρομο-υστερία, φοβική αντιμετώπιση της μετανάστευσης και των πολυπληθών μουσουλμανικών κοινοτήτων στο έδαφός της και μια αυξανόμενα Μανιχαϊστική αντιμετώπιση του προβλήματος της τρομοκρατίας με αναφορές σε «κακούς και καλούς» και σε «βαρβάρους».

Η ελληνική στρατιωτική συνεισφορά στο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας επί του παρόντος συνίσταται σε δύο φρεγάτες (μία στον Περσικό Κόλπο στο πλαίσιο της Επιχείρησης Enduring Freedom και μία στη Μεσόγειο, συμμετέχοντας στη νατοϊκή δύναμη STANAVFORMED), ένα υποβρύχιο, μια πυραυλάκατο, ένα σκάφος ανεφοδιασμού και ένα αεροσκάφος Orion P-3 για την επιχείρηση Active Endeavour (προς επιθεώρηση και αναχαίτιση, αν χρειαστεί, διαφόρων «υπόπτων» σκαφών, στο πλαίσιο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας) και ένα ναρκαλιευτικό για την MCMFORSOUTH.

Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ)

Η λειτουργία αποτελεσματικών Υπηρεσιών Πληροφοριών είναι δύσκολη σε μικρά κράτη, όπως η Ελλάδα, διότι ο συνδυασμός ικανού προσωπικού, επαρκών μέσων, κυβερνητικού ενδιαφέροντος για πληροφορίες και πολιτικού ελέγχου δεν είναι πάντα εφικτός. Μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών Υπηρεσιών, απαιτητικότερες είναι οι δεύτερες. Η χωριστή ύπαρξή τους δικαιολογείται μόνο αν μικρά κράτη δέχονται εξωτερικές απειλές. Γι' αυτό και στην Ευρώπη, η πλειοψηφία των μικρών κρατών, διαθέτουν μόνο Υπηρεσία Ασφαλείας και αναθέτουν την κάλυψη πληροφοριών εξωτερικού στη στρατιωτική Υπηρεσία Πληροφοριών.

Στην Ελλάδα έχει υιοθετηθεί, όπως στην Ισπανία, ο θεσμός της ενιαίας Υπηρεσίας, μάλλον για την αποφυγή δημιουργίας πολλών Υπηρεσιών (οικονομία λειτουργίας), παρά διότι κρίθηκε συνειδητά ως το καλύτερο μοντέλο. Η ενιαία Υπηρεσία έχει πλεονεκτήματα, όπως αυτό του συντονισμού των κλάδων εξωτερικού και εσωτερικού (π.χ. για την αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας). Εφόσον το μοντέλο της ενιαίας Υπηρεσίας προκρίνεται από την κυβέρνηση, είναι δυνατό - αρκεί να υπάρχει η πολιτική βούληση - να ληφθούν μέτρα για βελτίωση της απόδοσής της. Η λήψη μέτρων απαιτεί μια συζήτηση τόσο για τη σημερινή και την επιθυμητή λειτουργία της ΕΥΠ και τις αποφάσεις που χρειάζονται για να προχωρήσουμε από την πρώτη στη δεύτερη. Η συζήτηση πρέπει να αγγίξει βασικές αρχές της εξωτερικής πολιτικής, όπως π.χ. ποιες απειλές δεχόμαστε και τι συμφέροντα έχουμε στις διεθνείς σχέσεις. Μας ενδιαφέρει π.χ. η πρόσληψη ή εκπαίδευση αραβομαθών επιχειρησιακών υπαλλήλων πληροφοριών για θητεία στον αραβικό κόσμο;

Αντίστοιχη εξέταση της εσωτερικής αρμοδιότητας της ΕΥΠ θα απαντήσει σε ερωτήματα για τις προτεραιότητες της κυβέρνησης στην πολιτική κατά του εγκλήματος και τον καταμερισμό αποστολών μεταξύ ΕΥΠ και συναρμοδίων Υπηρεσιών. Τέλος, πιο σημαντικός αλλά και εφικτός είναι ο κυβερνητικός συντονισμός σε θέματα εθνικής ασφάλειας, με τη δημιουργία ευέλικτου πολιτικού συντονιστικού οργάνου. Σε υπηρεσιακό επίπεδο, τον καθημερινό συντονισμό ΥΠΕΞ – ΕΥΠ θα βοηθούσε η ύπαρξη Δ/σης Πληροφοριών στο ΥΠΕΞ που θα λειτουργούσε ως σύνδεσμος με την ΕΥΠ (ίσως με αύξηση των αρμοδιοτήτων της Δ/σης Ανάλυσης και Σχεδιασμού του ΥΠΕΞ). Στην αντιτρομοκρατία, πρέπει να θεσμοθετηθεί η επιχειρησιακή συνεργασία ΕΥΠ-ΔΑΕΕΒ. Συσκέψεις για την εξωτερική τρομοκρατία θα πρέπει να περιλαμβάνουν το ΥΠΕΞ (πολλές Διευθύνσεις ασχολούνται με την αντιτρομοκρατία γεωγραφικά ή θεσμικά) και τη ΔΔΣΠ του ΓΕΕΘΑ.

Ό,τι μέτρα και αν ληφθούν, η ΕΥΠ δε θα αποδίδει αν δεν προστατεύεται από πολιτικές παρεμβάσεις. Δυστυχώς, περάσαμε από τη στρατικοποίηση της ΚΥΠ προ του 1974, στην πολιτικοποίησή της (όπως και των Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας). Είναι κατανοητό οι κυβερνήσεις να θέλουν μια έμπιστη ΕΥΠ, η παρέμβασή τους όμως θα πρέπει να εξαντλείται στο διορισμό Διοικητή – επιχειρησιακού Υποδιοικητή, όπως συμβαίνει στις άλλες ευρωπαϊκές και στις αμερικανικές Υπηρεσίες.

Προτάσεις πολιτικής

Βασικό στόχο για τις ελληνικές υπηρεσίες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα σε θέματα εθνικής ασφάλειας θα πρέπει να αποτελέσει η δημιουργία «εκπαιδευμένων πυρήνων» σε κάθε υπηρεσία (εξοικείωση με σύγχρονες τεχνολογίες, διαδικασίες αντιμετώπισης-διαχείρισης εκτάκτων περιστατικών) που σταδιακά θα εκπαιδεύσουν μεγαλύτερο αριθμό στελεχών. Συστηματική αποστολή στελεχών στο εξωτερικό για εκπαίδευση και επιμόρφωση και πλήρης αξιοποίησή τους στη συνέχεια.

Για την Ελληνική Αστυνομία:

- ◆ Αύξηση επαγγελματισμού και βελτίωση εικόνας τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό.
- ◆ Εμπέδωση πνεύματος πλήρους αξιοκρατίας. Ανάληψη ουσιαστικών πρωτοβουλιών (συμπεριλαμβανομένων και οικονομικών κινήτρων, όπου αυτό είναι αναγκαίο) με στόχο την ενίσχυση του «επαγγελματικού πνεύματος» (*esprit de corps*), έτσι ώστε να ξεφύγει από την -κακώς εννοούμενη- δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία. Παράλληλα, λογικά όρια στον -εκ των πραγμάτων- ιδιότυπο συνδικαλισμό της ΕΛ.ΑΣ.
- ◆ Η ΕΛ.ΑΣ δεν μπορεί να αναμορφωθεί «εν κενώ», χωρίς τη στήριξη της ελληνικής κοινωνίας.

Η σημαντική «κληρονομιά» των Ολυμπιακών Αγώνων (προσωπικό, εξοπλισμός, εμπειρία, τεχνογνωσία, σχεδιασμός) στον τομέα της ασφάλειας, εφόσον αξιοποιηθεί κατάλληλα, θα συμβάλλει τα μέγιστα στην προστασία της εθνικής ασφάλειας από διεθνικές/ασύμμετρες απειλές και θα επιτρέψει στην Ελλάδα να συνεισφέρει στις διεθνείς προσπάθειες αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων.

Εξάλλου, για την ΕΥΠ θα μπορούσαν να προταθούν τα ακόλουθα:

- ◆ Αναβάθμιση συνεργασίας με άλλες υπηρεσίες ασφαλείας στο εσωτερικό και το εξωτερικό.
- ◆ Πλήρης αξιοκρατία. Στελέχωση με επιστημονικό προσωπικό. Έμφαση στην εκπαίδευση και τη συνεχή επιμόρφωση σε σχολές εντός και εκτός Ελλάδας.
- ◆ Δημιουργία Εθνικού Συμβουλίου Πληροφοριών για αποτελεσματικότερο συντονισμό όλων των φορέων που ασχολούνται με θέματα συλλογής και αξιολόγησης πληροφοριών για θέματα εθνικής ασφάλειας.

στ. Μελλοντικές τάσεις και στρατηγικές επιλογές

Πρόσφατες αλλαγές στην Ελληνική αμυντική πολιτική περιλαμβάνουν τη σημαντική μείωση της στρατιωτικής θητείας (από 15-18 μήνες στους 12, αν και οποιαδήποτε περαιτέρω μείωση θα είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί), την παράλληλη αύξηση του αριθμού των επαγγελματιών πενταετούς υποχρέωσης και τη μείωση των αμυντικών δαπανών κάτω από το 4% του ΑΕΠ, με στόχο την περαιτέρω μείωση στο 3%. Τα κύρια θέματα προς αντιμετώπιση περιλαμβάνουν:

- Ρεαλιστική αξιολόγηση απειλών και σχεδιασμός δυνάμεων με στόχο τη διατήρηση της Ελληνικής αποτρεπτικής ικανότητας (με την αύξηση του κόστους για οποιονδήποτε αντίπαλο) χωρίς να υποθηκεύεται η εθνική οικονομία και το μέλλον της χώρας.
- Απλοποίηση της δομής της διοίκησης και μεγαλύτερη έμφαση στη διακλαδική εκπαίδευση, το σχεδιασμό και τις επιχειρήσεις, οικονομίες κλίμακας μέσω της ενοποίησης των υπηρεσιών πληροφοριών, διοικητικής υποστήριξης και αεράμυνας των τριών Κλάδων. Έχει υπάρξει πρόοδος κατά την τελευταία δεκαετία προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά αυτό που απουσιάζει είναι ένα «στρατηγικό όραμα-σχέδιο».
- Σταδιακά, καλά σχεδιασμένα βήματα για τη δημιουργία μιας μικρότερης, πιο αποτελεσματικής μικτής δύναμης αποτελούμενη από επαγγελματίες και κληρωτούς. Επιπρόσθετη έμφαση πρέπει να δοθεί στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων.
- Να περιοριστεί η υπερβολική έμφαση στις πλατφόρμες οπλικών συστημάτων, και να δοθεί προτεραιότητα στην απόκτηση έξυπνων όπλων και πολλαπλασιαστών ισχύος. Να γίνει σταδιακή μετάβαση από μια δομή δυνάμεων που βασίζεται στις πλατφόρμες προς μια δικτυοκεντρική σύγχρονη δομή δυνάμεων με τελικό σκοπό τη δημιουργία μιας μικτής δύναμης με πολλαπλές δυνατότητες αποστολών. Πλήρης εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες (C⁴I, UAV, προσομοιωτές, όπλα μακράς ακτίνας δράσης, μέσα ηλεκτρονικού πολέμου, αισθητήρες, διαστημικές δυνατότητες) και τα σύγχρονα δόγματα (στο πλαίσιο της Επανάστασης στις Στρατιωτικές Υποθέσεις/Revolution in Military Affairs [RMA]) και μια πιο οριζόντια δομή του συστήματος διοίκησης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

- Η απόφαση απόκτησης επιπλέον 30 F-16 Block-52 θα ενισχύσει αναμφισβήτητα την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, παρόλο που έχει υποστηριχθεί πως τα σχετικά κονδύλια θα μπορούσαν να έχουν επενδυθεί πιο αποτελεσματικά για την αγορά ενός μαχητικού 4^{ης} γενεάς. Σε κάθε περίπτωση, είναι αναγκαίο για την Ελλάδα να αποφασίσει το συντομότερο δυνατόν για την απόκτηση του μαχητικού 4^{ης} γενιάς. Ο κύριος υποψήφιος θα είναι το Eurofighter, που κατασκευάζεται από την EADS και, αν η απόφαση καθυστερήσει, το αμερικανικό F-35/JSF (το συγκεκριμένο αεροσκάφος θα έχει δυνατότητες Stealth. Εάν η κύρια επιχειρησιακή απαίτηση είναι αποστολές διείσδυσης και βομβαρδισμού, τότε αυτό αποτελεί ένα σημαντικό

πλεονέκτημα). Άλλοι υποψήφιοι με σαφώς λιγότερες πιθανότητες είναι το γαλλικό Rafale, το ρωσικό Sukhoi-27 και το σουηδικό JAS-39 Gripen. Το βασικό κριτήριο επιλογής θα είναι ένας συνδυασμός τεχνικών χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων του αεροσκάφους, οικονομικού κόστους και τεχνολογικών οφελών, αλλά και γεωπολιτικών παραγόντων, όπως για παράδειγμα ο ευρύτερος ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας. Επίσης, σε περίπτωση ο αντίπαλος απολαμβάνει αριθμητική υπεροχή, η επιλογή ενός αεροσκάφους που δεν θα διαθέτει ο αντίπαλος και επομένως θα έχει περιορισμένη γνώση των επιχειρησιακών του χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων, μπορεί να θεωρηθεί ως πλεονέκτημα.

Η Ελλάδα ξοδεύει ένα σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ της για την άμυνα, αλλά δεν αγοράζει πάντα την επιθυμητή αποτρεπτική ισχύ. Δεν αποτελούν σπάνιο φαινόμενο οι κοντόφθαλμες αγορές μεταχειρισμένων οπλικών συστημάτων, η συντήρηση των οποίων είχε πολλαπλάσιο κόστος, ή οι τμηματικές προμήθειες, με σαφώς υψηλότερο οικονομικό κόστος, ή, τέλος, η πολυτυπία συστημάτων με σημαντικές παρενέργειες στη διοικητική υποστήριξη. Είναι πλέον απαραίτητη μια διαφορετική προσέγγιση στις αμυντικές δαπάνες, τους εξοπλισμούς και την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων βάσει των παρακάτω αρχών: πιο ορθολογική δομή και οργανωτικές διαδικασίες, αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων κονδυλίων, περιορισμός της γραφειοκρατίας και έμφαση στην τοποθέτηση ικανών και πεπειραμένων στελεχών σε καίριες θέσεις και ορθολογισμός των αμυντικών δαπανών στη βάση των πραγματικών αναγκών και όχι απλά των προτιμήσεων των τριών Κλάδων των Ενόπλων δυνάμεων.

- Υπάρχει σοβαρή έλλειψη προσωπικού, ειδικά στο Στρατό Ξηράς, εξαιτίας του γενικού δημογραφικού προβλήματος της χώρας, αλλά και λόγω των διαδοχικών μειώσεων στη διάρκεια της στρατιωτικής θητείας ως αποτέλεσμα πολιτικών αποφάσεων, χωρίς όμως παράλληλη αλλαγή στη δομή των δυνάμεων, την εκτίμηση της απειλής ή την ολοκλήρωση της διαδικασίας δημιουργίας επαγγελματικών ενόπλων δυνάμεων. Πρέπει να γίνουν αλλαγές στο σύστημα της θητείας και οι στρατεύσιμοι να εντάσσονται στις Ένοπλες Δυνάμεις στην ηλικία των 18 ή 19, αμέσως μετά το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Κυπριακό μοντέλο), και με κατοχύρωση θέσης στα ΑΕΙ για τους επιτυχόντες.
- Θα πρέπει να καταργηθούν άμεσα οι –οικ ολίγες- μη αναγκαίες μονάδες και οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις και στρατόπεδα με στόχο τη μείωση των αναγκών προσωπικού και του κόστους λειτουργίας.
- Μεγαλύτερη έμφαση στις δυνατότητες συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών.
- Καλύτερη συνεργασία και υποστήριξη προς τις ελληνικές κρατικές και ιδιωτικές εταιρίες αμυντικού υλικού, υψηλότερες δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη, με τη συμμετοχή και συνεργασία ελληνικών πανεπιστημίων και κέντρων ερευνών, ενεργός συμμετοχή σε διεθνείς κοινοπραξίες, με στόχο την αποκομιδή πολιτικών, τεχνολογικών και οικονομικών οφελών.

Η ανάγκη στρατηγικών επιλογών

Η Ελλάδα συνεχίζει να αντιμετωπίζει αυτό που εκλαμβάνει ως σοβαρή απειλή για την ασφάλεια της (ορισμένοι θα τη χαρακτήριζαν και ως υπαρξιακή απειλή για τα ζωτικά εθνικά της συμφέροντα). Υπάρχει ουσιαστικά ομοφωνία τόσο στο επίπεδο της πολιτικής ηγεσίας, όσο και στις διάφορες ελίτ της χώρας, αλλά και στην κοινή γνώμη πως η Ελλάδα πρέπει να διατηρήσει μια σταθερή ισορροπία στρατιωτικών δυνάμεων με την Τουρκία μέχρι να ξεκαθαρίσει τόσο το εσωτερικό τοπίο στη χώρα αυτή, όσο και ο γενικότερος εξωτερικός προσανατολισμός της Άγκυρας (και ιδιαίτερα οι σχέσεις με την ΕΕ).

Η Ελλάδα θα πρέπει να κάνει ότι μπορεί προκειμένου να αποφύγει ένα νέο ανταγωνισμό εξοπλισμών με την Τουρκία και προς την κατεύθυνση αυτή έχει υποβάλλει κατά περιόδους διάφορες προτάσεις για την μείωση των εξοπλισμών και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης. Παρόλα αυτά, αφού η άλλη πλευρά δεν ανταποκρίνεται σε τέτοιες πρωτοβουλίες και εφόσον συνεχίζει να διατηρείται τυπικά σε ισχύ το *casus belli* της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης μεταβατικής περιόδου για την Τουρκία η Ελλάδα δεν έχει άλλη επιλογή από το να επενδύσει στην τεχνολογική ανωτερότητα και την πλήρη εκμετάλλευση του ανθρώπινου δυναμικού των Ενόπλων Δυνάμεών της, καθώς και την ενίσχυση των στρατηγικών συμμαχιών της.

Στον αμυντικό τομέα, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με αρκετούς περιοριστικούς παράγοντες: δεν μπορεί να ξοδέψει περισσότερα από το στρατηγικό της αντίπαλο, τουλάχιστον όχι χωρίς σοβαρές συνέπειες για την εθνική της οικονομία, δεν έχει την ικανότητα να παράγει πιο εξελιγμένα συστήματα από τον αντίπαλο της, ούτε και μπορεί να προμηθευτεί τέτοια συστήματα μιας και οι δύο χώρες έχουν τους ίδιους προμηθευτές, οι οποίοι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν επιθυμούν να ευνοήσουν κάποια από τις δύο πλευρές.

Η μόνη βιώσιμη επιλογή για μια χώρα σαν την Ελλάδα είναι να κάνει μια πιο αποτελεσματική χρήση των αμυντικών της δαπανών δίνοντας έμφαση στην απόκτηση πολλαπλασιαστών ισχύος και οργανώνοντας τις Ένοπλες Δυνάμεις της κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μετατραπεί η χώρα σε ένα «δύσκολο στόχο». Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα επηρεάσει την ανάλυση κόστους οφέλους (*cost/benefit analysis*) του αντιπάλου της και θα τον πείσει πως η οποιαδήποτε χρήση βίας ενάντια στην Ελλάδα θα είναι μια ενέργεια υψηλού κόστους το οποίο ξεκάθαρα θα υπερβαίνει τα οποιαδήποτε αναμενόμενα οφέλη.

Όπως εξηγήθηκε και στην ενότητα που αφορούσε το Πολεμικό Ναυτικό, η Ελλάδα έχει μια παράδοση προμήθειας άμεσα διαθέσιμων οπλικών συστημάτων. Αυτή είναι ίσως η λιγότερο αποτελεσματική μέθοδος απόκτησης αμυντικού υλικού με βάση πολιτικά, οικονομικά και τεχνολογικά κριτήρια. Περισσότερη έμφαση πρέπει να δοθεί στο στρατηγικό σχεδιασμό και στην εκτίμηση των τρεχουσών και μελλοντικών αναγκών. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των μαχητικών 4^{ης} γενιάς, η Ελλάδα πρέπει να αποφασίσει για το μέγεθος των σχετικών αναγκών της Πολεμικής Αεροπορίας για τα επόμενα 15-20 χρόνια (πιθανότατα μια προμήθεια στο ύψος των 90 αεροσκαφών, αν και αυτό αποτελεί μια εξειδικευμένη πρόβλεψη από μέρους μας) και μετά να σχεδιαστεί μια στρατηγική προμηθειών. Ακόμα και αν η Ελλάδα δεν έθετε -όπως είναι άλλωστε το πιθανότερο- μια αρχική παραγγελία

για ολόκληρο τον αριθμό των αεροσκαφών, θα μπορούσε να συμμετάσχει στο πρόγραμμα παραγωγής του επιλεγμένου αεροσκάφους και τα αντισταθμιστικά ωφελήματα, καθώς και τα υπόλοιπα στρατιωτικά, πολιτικά, και οικονομικά οφέλη μπορεί να είναι σημαντικά.

Ο εκσυγχρονισμός και η ενίσχυση και των τριών κλάδων είναι ζωτική και αναγκαία (εξαιτίας της ανάγκης για διακλαδικές επιχειρήσεις) και ο ρόλος τους πρέπει να είναι αμοιβαία συμπληρωματικός και ενισχυτικός. Ένα αδύναμο Πολεμικό Ναυτικό θα σημαίνει την απώλεια ελέγχου στο Αιγαίο, ενώ ο αδύναμος Στρατός Ξηράς θα στερούσε τη δυνατότητα άμυνας των νήσων. Μπορεί πάντως να υποστηριχθεί πως η αεροπορική ισχύς, αν και δεν είναι ικανή να κερδίσει από μόνη της έναν πόλεμο, μπορεί να λειτουργήσει σε ένα διπλό ρόλο, αρχικά ως ισχυρός αποτρεπτικός παράγων (deterrence by denial) και, αν η αποτροπή αποτύχει, ως προστατευτική ομπρέλα κάτω από την οποία οι άλλοι δύο κλάδοι θα μπορούν να πολεμήσουν και να κερδίσουν τον πόλεμο. Επομένως η επίτευξη αεροπορικής υπεροχής -ή κατ' ελάχιστον η άρνηση τέτοιας υπεροχής στον αντίπαλο- πρέπει να αναδειχθεί σε κορυφαία προτεραιότητα.

Όσον αφορά στην ελληνική αμυντική βιομηχανία, αρκετά βασικά προβλήματα πρέπει να επιλυθούν το συντομότερο και να ληφθούν αποφάσεις σε καίρια ζητήματα όπως ο ρόλος της αμυντικής βιομηχανίας στην κάλυψη μέρους των εθνικών αμυντικών αναγκών και τη συνεισφορά στην ανάπτυξη του τομέα υψηλής τεχνολογίας της οικονομίας (ένα ακόμα καίριο ερώτημα σε αυτό το σημείο είναι το θέμα της εποπτείας και συντονισμού της Έρευνας & Ανάπτυξης στην Ελλάδα), καθώς την ανάγκη για μια μακροχρόνια στρατηγική για την επίτευξη αυτών των στόχων και τη δημιουργία των αναγκαίων μηχανισμών σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων.

Μετά τα πρώτα ελληνικά βήματα στο Διάστημα (με την εκτόξευση ενός επικοινωνιακού δορυφόρου [Hellas Sat] και το δεδηλωμένο και αυξανόμενο ενδιαφέρον, αλλά και τις μελλοντικές ανάγκες μας, συμπεριλαμβανομένης και της συμμετοχής στο πρόγραμμα Helios, ένα ακόμα σοβαρό ζήτημα είναι το αν τελικά η Ελλάδα οραματίζεται για τον εαυτό της ένα ρόλο -και πάλι, πιθανότατα μικρό, αλλά παρόλα αυτά, ένα ρόλο- στη διεθνή αεροδιαστημική βιομηχανία.

Είναι προφανής η ανάγκη για στρατηγικές επιλογές με στόχο τη διασφάλιση της επιβιωσιμότητας της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας για λόγους εθνικής ασφάλειας, αλλά και οικονομικής ανάπτυξης. Αν κάποιος αποδεχθεί πως η μόνη βιώσιμη επιλογή για την επιβίωση της αμυντικής βιομηχανίας μιας μεσαίας χώρας, με μικρή εγχώρια αγορά και σχετικά περιορισμένη τεχνολογική εξέλιξη, είναι η συμμετοχή σε πολυεθνικά προγράμματα, αυτό καθιστά αναγκαία την έγκαιρη λήψη αποφάσεων αναφορικά με τις διεθνείς συνεργασίες. Οι δύο κύριες, ή μάλλον οι μόνες ρεαλιστικές επιλογές είναι η συμμετοχή σε Αμερικανικές ή Ευρωπαϊκές κοινοπραξίες. Αν και θα μπορούσε να αποφασιστεί η συμμετοχή μας κατά περίπτωση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η γενικότερη αμερικανική πολιτική είναι να μην μοιράζεται σημαντικές τεχνολογίες με τους πελάτες και εταίρους της (για προφανείς και κατανοητούς λόγους που αφορούν την αμερικανική εθνική ασφάλεια και τη διατήρηση της τεχνολογικής υπεροχής). Οι Ευρωπαϊκές χώρες υιοθέτησαν μια διαφορετική προσέγγιση και είναι πρόθυμες να παρέχουν στους

εταίρους τους, ιδιαίτερα αν πρόκειται για μέλη της ΕΕ, αυξημένη πρόσβαση στην υψηλή τεχνολογία, κώδικες προγραμματισμού κτλ.

Ορισμένες συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η συμμετοχή της χώρας μας σε διεθνείς αμυντικούς και πολιτικούς οργανισμούς, καθώς και η δημιουργία ενός διεθνούς κλίματος που δεν ευνοεί τη βίαιη αλλαγή των διεθνών συνόρων, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για τις τυχόν επεκτατικές διαθέσεις της Τουρκίας. Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν επαρκούν για την κατοχύρωση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Εξαιρεση θα αποτελούσε η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, με τη μορφή της πολιτικής ένωσης και την υιοθέτηση κοινής αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση, εξέλιξη που δεν θεωρούμε, όμως, ιδιαίτερα πιθανή για το εγγύς μέλλον. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, θα πρέπει να επιδιωχθεί η πιο ουσιαστική συμμετοχή και αναβάθμιση του ελληνικού ρόλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και το ΝΑΤΟ.

Στην αυριανή τάξη πραγμάτων τόσο την περιφερειακή όσο και την διεθνή, που αναμένεται να είναι ιδιαίτερα ρευστή και απρόβλεπτη, η Ελλάδα οφείλει και μπορεί να λαμβάνει πρωτοβουλίες και όχι να σύρεται εκούσα-άκουσα είτε σε πρωτοβουλίες είτε στα σχέδια άλλων. Στο σημερινό και αυριανό ανταγωνιστικό διεθνή περίγυρο η χώρα μας θα πρέπει επίσης να συνειδητοποιήσει ότι δεν νοούνται μόνιμοι φίλοι ή μόνιμοι εχθροί. Αποτελεί συνεπώς επιτακτική ανάγκη για την Ελλάδα να αναπτύξει και να εφαρμόσει *έγκαιρα* μια *συνολική* και *σφαιρική* απάντηση στις παγκόσμιες και περιφερειακές εξελίξεις σε μια προσπάθεια να επηρεάσει και να διαμορφώσει το εγγύς της περιβάλλον με τρόπο που να ευνοεί την εξασφάλιση των εθνικών της συμφερόντων.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση, ότι ο κόσμος μας έχει εισέλθει σε μια εποχή όπου η ασφάλεια δεν αποτελεί πλέον ένα καθαρά στρατιωτικό ζήτημα ούτε και αποκλειστική αρμοδιότητα των υπουργείων Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, δεν είναι πλέον ευδιάκριτη η διαφορά μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών απειλών για την εθνική ασφάλεια ενός κράτους· μια διαπίστωση που θα ισχύει σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό και για την Ελλάδα, καθώς η θεώρηση ασφαλείας της χώρας μας δεν είναι πλέον αμιγώς «τουρκο-κεντρική». Η ανάγκη στενού συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ διαφόρων κρατικών φορέων επιβάλλει, συνακόλουθα, τη θεσμική μεταρρύθμιση και τη δομική αλλαγή του εθνικού μηχανισμού εθνικής ασφαλείας. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται και από μια σειρά από άλλες πραγματικότητες στο εγγύς της Ελλάδας περιβάλλον:

1. Η φύση των προβλημάτων ασφαλείας στα Βαλκάνια, Μεσόγειο και Μέση Ανατολή απαιτεί μια πολυεπίπεδη και συνολική αντιμετώπιση, ενώ οι νέοι προσανατολισμοί της ΕΕ και του ΝΑΤΟ διαμορφώνουν νέους ρόλους για τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, αλλά και νέες προκλήσεις για τον ελληνικό μηχανισμό εθνικής ασφαλείας.
2. Παρά τη σαφή βελτίωση των σχέσεων με την Τουρκία, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να υπάρξουν κρίσεις με τη γειτονική μας χώρα και η Ελλάδα δεν πρέπει να συρθεί σε "θερμό επεισόδιο" ή πολεμική αναμέτρηση

χωρίς τη θέλησή της (από αδυναμία της να ελέγξει τα γεγονότα και να αποκλιμακώσει την κρίση).

3. Όπως καταδεικνύει και η γενικότερη έμφαση του ΝΑΤΟ και της ΕΕ σε ζητήματα διαχείρισης κρίσεων, είναι ιδιαίτερα πιθανόν να υπάρξουν και άλλες κρίσεις διαφόρων μορφών στο άμεσο μέλλον. Η δε σημαντική ελληνική παρουσία και ενεργός συμμετοχή σε πολυεθνικές επιχειρήσεις (υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και υπό την επιχειρησιακή διοίκηση του ΝΑΤΟ ή της ΕΕ) αυξάνουν σημαντικά το ενδεχόμενο άμεσης ή έμμεσης εμπλοκής της Ελλάδας σε ενδεχόμενη περιφερειακή κρίση.
4. Διαπιστώνεται ένα σοβαρό θεσμικό κενό στο επίπεδο της ανάπτυξης υψηλής στρατηγικής και στρατηγικής εθνικής ασφάλειας που σχετίζεται με την αδυναμία σαφούς καθορισμού των ζωτικών εθνικών συμφερόντων και ιεράρχησης μεταξύ πρωτευόντων και δευτερευόντων στόχων και παρατηρείται μια αποσπασματική αντιμετώπιση των θεμάτων στρατηγικού σχεδιασμού και διαχείρισης κρίσεων, καθώς και μια σχετική δυσκολία συντονισμού τόσο ανάμεσα στα υπουργεία Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας, όσο και μεταξύ αυτών και άλλων εμπλεκόμενων υπηρεσιών και φορέων.
5. Διαπιστώνεται επίσης σοβαρότατο θεσμικό και λειτουργικό έλλειμμα στην αξιολόγηση της διαδικασίας υλοποίησης των αποφάσεων της πολιτικής ηγεσίας σε θέματα υψηλής στρατηγικής. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από το ΚΥΣΕΑ ή το Υπουργικό Συμβούλιο, αλλά στην πράξη έχει αποδειχθεί εξαιρετικά δύσκολη η αξιολόγηση της υλοποίησης, έτσι ώστε να γίνουν εγκαίρως διορθωτικές κινήσεις όπου χρειαστεί.
6. Η ταχύτητα των εξελίξεων και η ανάγκη για άμεση αντίδραση σε περιπτώσεις κρίσεων καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη και αποτελεσματική λειτουργία ενός κεντρικού και ευέλικτου μηχανισμού χειρισμού κρίσεων, με άμεση πρόσβαση σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς τόσο σε επίπεδο χειριστών όσο και σε επίπεδο πολιτικής ηγεσίας.

Το πρακτικό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω διαπιστώσεων είναι η αναπαραγωγή της «διαχρονικής» αδυναμίας παραγωγής μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και αποτελεσματικού χειρισμού κρίσεων από μέρους της Ελλάδας και η ανάδειξη της ανάγκης θεσμοθέτησης ενός επιτελικού οργάνου –σε πρωθυπουργικό επίπεδο-- που θα εξασφάλιζε τη σαφήνεια των στόχων, τη σύνδεση των απαραίτητων υπηρεσιακών παραγόντων και, τέλος, τη γόνιμη σύνθεση αντιτιθέμενων απόψεων.

Κατά συνέπεια, υφίσταται σήμερα άμεση ανάγκη ικανοποίησης δύο βασικών προϋποθέσεων ανάπτυξης επιτυχούς στρατηγικής από την πλευρά της Ελλάδας που αφορούν (α) στη *λειτουργική σύνδεση των στόχων*, δηλαδή στην παραγωγική σύνδεση βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων/μακροπρόθεσμων επιδιώξεων της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας της Ελλάδας και (β) στο *συντονισμό των επιμέρους πτυχών* της ελληνικής στρατηγικής εθνικής ασφάλειας, δηλαδή στην καλύτερη δυνατή συνεργασία και συντονισμό δράσης των βασικών

φορέων διαμόρφωσης και σχεδιασμού της ελληνικής στρατηγικής εθνικής ασφάλειας (ΥΠΕΞ, ΥΕΘΑ, ΥΠΕΘΟ κλπ.)

Για την αντιμετώπιση τόσο της «εξ ανατολών απειλής», όσο και άλλων (νέων) κινδύνων και «ασύμμετρων» απειλών και προβλημάτων, απαιτείται η θεσμική και οργανωτική ενίσχυση του μηχανισμού εθνικής ασφάλειας και αντιμετώπισης εκτάκτων καταστάσεων της χώρας μας. Αντιμετωπίζοντας ένα νέο παράδειγμα ασφαλείας, αυξανόμενη αλληλεξάρτηση σε θέματα οικονομίας και τρωτότητας σε νέες απειλές και νέους μη-κρατικούς δρώντες, είναι εμφανής η ανάγκη για νέα μεθοδολογικά εργαλεία. Αδήριτη είναι επίσης η ανάγκη να απομακρυνθούμε από τη μονοδιάστατη (μονο-υπουργική ή μονο-υπηρεσιακή) αντιμετώπιση πολυδιάστατων προβλημάτων και τη μονοσήμαντη σκέψη που έχει κυριαρχήσει σε διάφορες γραφειοκρατίες.

Στην αυγή του 21ου αιώνα είναι επιτακτική η ανάγκη για την ανάπτυξη ενός συστήματος στρατηγικού σχεδιασμού μέσω της δημιουργίας του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου που θα επιτρέψει τη χάραξη υψηλής στρατηγικής και τη βέλτιστη αξιοποίηση των εθνικών συντελεστών ισχύος, με συντονιστικό ρόλο σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, εθνικής άμυνας και διεθνών οικονομικών σχέσεων.

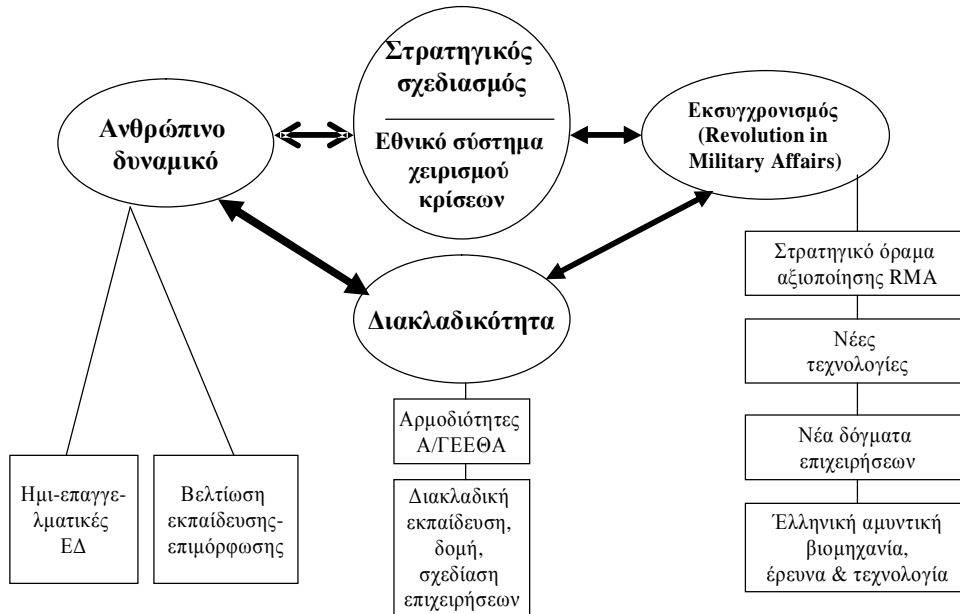
Κατά συνέπεια, θα ήταν χρήσιμη η σύσταση ενός *επιτελικού οργάνου* το οποίο θα είναι ικανό να *θέτει* και να *σχεδιάζει* την ελληνική υψηλή στρατηγική καθώς και να *συντονίζει* και να *ελέγχει* –αναφέροντας σχετικά στην πολιτική ηγεσία: τον πρωθυπουργό και το υπουργικό συμβούλιο ή το ΚΥΣΕΑ- τους φορείς που, σύμφωνα με το Σύνταγμα, εμπλέκονται στη σχεδίαση και ανάπτυξή της. Το προτεινόμενο ολιγομελές όργανο θα στελεχώνεται από, διπλωμάτες, στρατιωτικούς και στελέχη άλλων συναρμόδιων κυβερνητικών υπηρεσιών, και τεχνοκράτες-εμπειρογνώμονες, και θα έχει χαρακτήρα υποστηρικτικό προς το ΚΥΣΕΑ, το οποίο θα συνεχίζει να έχει κεντρικό και αποφασιστικό ρόλο στη λήψη αποφάσεων.⁹

Βασικό στόχο του προτεινόμενου θεσμικού πλαισίου αποτελεί η δημιουργία ενός «κομβικού σημείου» όπου --τόσο σε καιρό ειρήνης, όσο και σε περίοδο κρίσης-- θα διοχετεύεται η ροή πληροφοριών, θα διασταυρώνονται οι πληροφορίες και θα διευκολύνεται η κοινή εκτίμησή τους για να συναχθούν τα κατάλληλα συμπεράσματα, τα οποία στη συνέχεια θα κοινοποιούνται σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Επιδίωξη θα αποτελέσει η θεσμοθέτηση ενός συστήματος που θα καθιστά εύκολη και υποχρεωτική την αλληλο-ενημέρωση των φορέων και υπηρεσιών που δραστηριοποιούνται στο χώρο της εθνικής ασφάλειας. Πέραν της αντιμετώπισης του θεσμικού ελλείμματος σε θέματα στρατηγικού σχεδιασμού και χειρισμού κρίσεων, θεωρούμε, βεβαίως, αυτονόητη την ανάγκη εθνικής διακομματικής συνεννόησης καθώς και την έναρξη ενός ουσιαστικού διαλόγου για την στρατηγική εθνικής ασφάλειας της χώρας στον εικοστό πρώτο αιώνα με κατάλληλη αξιοποίηση, μεταξύ άλλων, του Εθνικού Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΣΕΠ). Τέλος, ιδιαίτερα χρήσιμη θα ήταν η αναβάθμιση του ρόλου της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων.

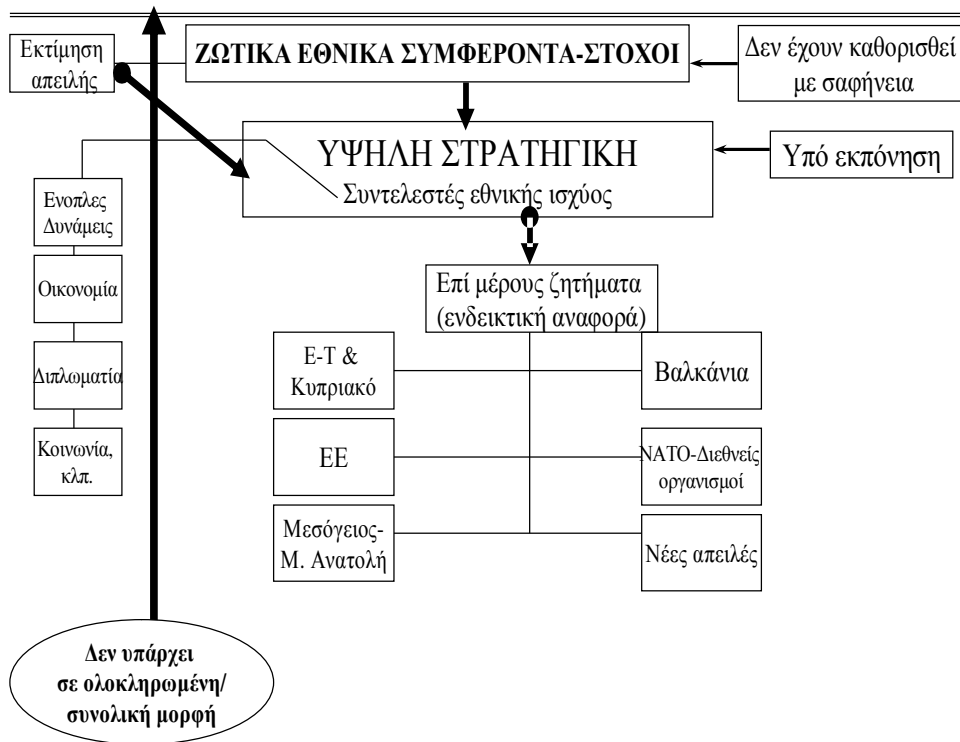
⁹ Η ανωτέρω πρόταση αναλύεται λεπτομερώς στο βιβλίο των Θάνου Ντόκου & Παναγιώτη Τσάκωνα, **Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας. Οικοδομώντας το Ελληνικό Μοντέλο στον 21^ο Αιώνα**, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΗ ΜΟΡΦΗ ΕΕΔ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

